

קונטרס הליכות משה

אוצר פסקי הלכות והוראות
הליכות ומנהגי קודש

מאת

רבינו הגדול, רב רבנן, נזר התורה והיראה
פאר המורים והמשיבים, עמוד ההוראה
בקש"ת מרן

רבי **משה הלברשטאם** זצוק"ל

חבר ביד"צ העדה החרדית, ראש ישיבת דברי חיים טשאקאווע-צאנז
בעמח"ס שו"ת דברי משה

מתוך ספרו ותשובותיו בכתב יד, מהנדפס בשמו בשאר ספרים
ומרשימות תלמידיו גדולי תורה והוראה שליט"א

הליכות ומנהגי תספורת ראשונה [חלאקה]
וסדר כניסת הבן לתלמוד תורה

- בלתי מוגה -

נלקט נו"נ בעזרת ה' יתברך
בהוספת מ"מ ביאורים ובירורי הלכה
ע"י נכדו
הילל מרדכי אליעזר דייטש

יו"ל בשבחה והודיה להשי"ת לרגל שמחת התגלחת
של בני היניק משה ניו"ו - ל"ג בעומר תשפ"א

הליכות משנה

כתובת לשליחת
פסקי הלכות והוראות,
ד"ת אמרים ושיחות
מאת רבינו מרן זצ"ל
פקס: 077-3182436
a7111204@gmail.com
ובעז"ה יבואו על מקומם
בספרים הבאים
וזכות הרבים תלוי בהם.

כל הזכויות שמורות
הערות והארות
יתקבלו בכתובת הנ"ל

סדר ועימוד:
הרב מאיר הלי
עיצוב כריכה ושערים:
שילוב

מילין זעירין

ב"ה שזכינו כי הספר 'הליכות משה' - שבת' מפסקי זקני כ"ק מרן רבינו הגדול זצוק"ל נתקבל בחיבה יתירה בקרב רבנן ותלמידיהוה, ומתבררין בבי מדרשא, וכעת תה"ל עסוקים אנו בכתיבת ועריכת חלק ב', והוא 'הליכות משה' - מועדי השנה, וה' יגמור בעדינו לטובה ולברכה ברחמיו הג'.

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, בעת שמחת תגלחת של בני היניק משה נ"ו, ל"ג בעומר האי שתא, והכנסתו ללימוד אותיות תורת משה, חשבתי בס"ד כי זמנ"א ושמ"א קא גרים, להדפיס כעת ב' סימנים מתוך ההליכות משה מועדי השנה [העומד לצאת לאור בקרוב בעז"ה], הסובבים בעניני תגלחת ראשונה [חלאקה], וכן סדר הכנסת הבן לתלמוד תורה.

ומה טוב ומה נעים שבת אחי"ם גם יחד, שמצטרף לזה שמחת תגלחת של היניק שמעון נפתלי נ"ו, בן אחי הגדול והנערץ מרביץ תורה וחסידות הגה"ח המשפיע רבי יהודה אריה מארים צבי שליט"א.

והנה מפאת חוסר זמן, והרצון להדפיסו קודם ל"ג בעומר, לא הספיק הזמן להעבירו תחת ביקורתם של אאמו"ר הגה"צ שליט"א ודודיי הרבנים הגאון"צ שליט"א, על כן אין לסמוך כלל להלכה על שום דבר המובא בקונ' זה אלא עפ"י שאלת חכם, ועוד חזון למועד לעבור עליהם הדק היטב בעז"ה.

ויהא רעווא שיעלו ויתעלו בתורה חסידות ויראת שמים לתפארת אבד"ק זי"ע, וגזכה לרוות ממנו ומכל יוצ"ח שפע נחת דקדושה מתוך שפע ברכה והצלחה לאוישט"א.

יום י"א אייר, הילולת כק"ז הגה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע, תשפ"א

הילל מרדכי אליעזר דייטש

בלאאמו"ר הגה"צ רבי מתתיהו שליט"א אבד"ק רמת שלמה עיהקת"ו ומח"ס שו"ת נתיבות אדם וחתן מו"ח הגה"צ רבי יעקב שאול לייזער שליט"א אבד"ק תפארת שלמה וק"ק צאנז אלעד ת"ו.

תוכן הענינים

פרק ט' סימן ד' - תספורת ראשונה בל"ג בעומר א
ויתר הליכות ומנהגי תגלחת קטנים [חלאקה]

הקדמת התגלחת לל"ג בעומר - א * איחור התגלחת לל"ג בעומר - ב *
תספורת קודם ואחר לל"ג בעומר - ג * גזיזה אצל חכם - ד * תגלחת במירון
בל"ג בעומר - ד * שמריימל ובגדי שבת - ה * מקום הגזיזה - ה * ברכה
בשתי ידיו - ו * חלוקת מיני מתיקה, ביד ימין - ז * נט"י לקטן אחר
הגזיזה - ח * נט"י לחכם הגזוז - ח * שקילת השערות - י * חלוקת יי"ש
ומזונות - י * זהירות משערות ארוכים - יא * אורך הפאות - יב

פרק ט' סימן ה' - יום השלמת הבן ג' שנים טו
וסדר הכנסת הבן לתלמוד תורה

מנהגי היום שנעשה בן ג' שנים טז
בן שלוש לאותיות - מז * טלית קטן - מז * כיסוי הראש - מז

רוממות היום שמכנים בנו לת"ת וסגולותיו יז
תגלחת והכנסה לת"ת בזמנים שונים - יז * גדלות היום - יח * תענית האב
והאם - יח * צדקה לארץ ישראל - יח

הכנת הדברים לקראת הכניסה לת"ת יט
הקפדה על המנהגים - יט * הכנת עוגה, סוגו - כ * כתיבת פסוקים על
העוגה - כ * הכנת ביצה - כא * כתיבת פסוקים על הביצה - כא *
כתיבת שמות על עוגה וביצה, ההלכה בזה - כב

סדר ומנהגי יום ההכנסה לתלמוד תורה כב
השכמת האב, הלבשת הקטן - כב * מביאין מיני מגדים - כג * הולכה
לת"ת, המוליכים - כג * כיסוי הקטן בבגד/טלית - כג * ישיבת הקטן ע"י
המלמד - כד * הבאת לוח עם פסוקים - כד * קריאת המלמד עם
הקטן - כד * ליחוד דבש מהלוח - כד * החזרת הקטן לאמו - כד *
זהירות מראיית הקטן דבר מכוער - כה * ברכות מזקנים וגדולים - כה *
שתיקיים התורה לדורות עולם' - כה *

- החנהגה בשנעשה ג' שנים ביום השבת' כה
- כשחל בשבת, עושים הסדר ביום א' – כה ❖ לימוד אותיות תש"י
- בשבת – כו ❖ אכילת העוגה בשבת – כו
- חלק התשובות לא
- תשובה א' – קונטרס לשון לימודים לא
- והוא סדר הכנסת הבן לתלמוד תורה במלאת לו ג' שנים
- תשובה ב' – בענין תענית ביום הכנסת בנו לת"ת לז

תספורת ראשונה בל"ג בעומר

ויתר הליכות ומנהגי תגלחת קמנים [חלאקה]

[מתוך הספר 'הליכות משה – מועדים' (פרק ז, סי' ד)]

הקדמת התגלחת לל"ג בעומר * איחור התגלחת לל"ג בעומר * תספורת קודם ואחר לל"ג בעומר * גזירה אצל חכם * תגלחת במירון בל"ג בעומר * שמריימל ובגדי שבת * מקום הגזירה * ברכה בשתי ידיו * חלוקת מיני מתיקה, ביד ימין * נט"י לקטן אחר הגזירה * נט"י לחכם הגזירה * שקילת השערות * חלוקת יי"ש ומוזנות * זהירות משערות ארוכים * אורך הפאות

הקדמת התגלחת לל"ג בעומר

א. קטן שמלאו לו שנתיים וחצי, המנהג המקובל בארה"ק, שניתן כבר לעשות לו תספורת הראשונה [חלאקה] ביום ל"ג בעומר, אף שעדיין אינו בן ג' שנה¹].

ביאורים

[א] וכן כתב צס' הילולא דרשב"י (דף נח) שקיבל מהזקנים שהמנהג שניתן לגלחו כבר בל"ג בעומר כשהוא כבן שנתיים וחצי. ושם מביא שם מכתב מהרה"ק בעל מנחת אלעזר ממונקאטש זצ"ל שהורה לעשות תגלחת לילד בל"ג בעומר אף אם חסר לו עדיין ג' חדשים לגיל שלש, וכתב שכן המנהג בארה"ק. ועי' מש"כ בזה הרה"ק מסאטמאר זצ"ל בשו"ת דברי יואל (סי' כו), עיי"ש.

וכן הורה כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל, שמגיל צ' שנים ומחצה ממתינים לל"ג בעומר, כמוצא צס' זכור לאברהם (חלק ג, סי' מד, אות יג), שכן זירר וקיבל אלל זקני ירושלים, וציניהם הרה"ח המפו' רבי הערש אייכלער זצ"ל ששמע כן מפ"ק הרה"ק רבי דוד'ל צידערמאן זצ"ל מלעלוצ. וכן נהג זקני הגה"צ רבי יהודה אריה דייטש זצ"ל שעשה התספורת לצנו, דודי הגה"ח ר' עמרם יוסף שליט"א, בל"ג

מקורות

1. מרשימות תלמידיו הג"ר שמחה רבינוביץ שליט"א, הג"ר דוד צבי שנעבאלג שליט"א.

ושמעתי מאמור"ר שליט"א כי בן הורה לו רבינו זצ"ל אצל אחי הרה"ג ר' יעקב ישראל שליט"א לערוך לו התגלחת בל"ג בעומר, אף שלא נעשה בן שלש אלא בחודש תשרי שלאחריו.

וכן שמעתי מדודי הג"ר שמעון שמואל הלברשטאם שליט"א, כי אצל בנו הרה"ג ר' יחיאל חיים שליט"א שנהיה בן שלש בחודש אלול, הורה לו רבינו זצ"ל לשאול פי הנאב"ד הגה"צ רבי משה אריה פריינד זצ"ל מתי לעשות התגלחת, ואמר לו לחקדים ליום לל"ג בעומר. אך הוסיף שהוא בעצמו נהיה בן שלש בחודש אלול, ועשה לו רבינו התגלחת ביום כ"ה אלול, הילולת רבי אלעזר בן רבי שמעון זי"ע.

איחור התגלחת לל"ג בעומר

ב. ואם מלאו לו ג' שנים בחודשי החורף, יכול לדחות התספורת ליום ל"ג בעומר²].

ביאורים

צעומר, אף שלא נעשה בן ג' אלא צמוד תשרי שלאחריו.

זרס, צשו"ת ערוגת הצושס (או"ת, סי' רי) כתב, דדוקא במלאות לו ג' שנים יש לעשות תגלחת, והצ"א סמך למנהג זה ממדרש תנחומא (קדושים, אות יד) וילקוט שמעוני (שם, אות תרטו) על הפסוקים 'וכי תבואו אל הא ונטעתם כל עץ מאכל וגו' ונטעתם וערלתם ערלתו את פריו', הכתוב מדבר בתינוק שלש שנים, יהיה לכם ערלים שאינו יכול לא להשיח ולא לדבר, ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש שאצו מקדישו למורה, הלולים לה', מהו הלולים, שבשעה שהוא מהולל להקצ"ה, ומכאן יש סמך גם לענין מלות חינוך בפאות ויתר המלות כשמתחיל להיות בר הבנה, עכ"ל.

ואמנם אמר רבינו ז"ל שידוע שבחו"ל

היו נוהגים יותר לערוך התגלחת ביום מלאות לו ג' שנה ממש, וכל אחד נריך לנהוג כמנהגו, ונהרא נהרא ופשטיה. אך בארץ ישראל היה מורה לנהוג כמשנ"ת. [וע"ע בזה צשו"ת פעולת נדיק (חלק ג, סי' רלו), ושו"ת מהר"ם בריסק (חלק ב, סי' נח), וצשו"ת אפרקסתא דעניא (סי' קסא), וצשו"ת תורת יקותיאל (סי' מז), וצליקוט פסקי הלכה ומנהג (סי' כז), ובחנוך לנער (פרק לב, הע' ד), מה שהאריכו בזה טובא בענין זמן תספורת הקטנים].

[ב] ואף לאלו הפוסקים שכתבו שלא להקדים התספורת לל"ג בעומר אס עדיין לא לו ג' שנים, שריין לדחות התספורת לל"ג בעומר, כמש"כ בספר הקטן והלכותיו (פרק כג, סעיף ז), עיי"ש בארוכה.

מקורות

2. מפי נכדו ותלמידו הג"ר יהודה אריה דייטש שליט"א.

וכן שמעתי מבנו הג"ר יעקב דוד הלברשטאם שליט"א, כי בן נהג רבינו זצ"ל אצלו, שאף שנהיה בן ג' שנים בחודש חשוון, המתין רבינו עד יום ל"ג בעומר. והוסיף, כי רבינו אמר הטעם בזה גם עפ"י נגלה, כי אפשר להצטנן בימות החורף. ושמעתי מיד ידי הגה"ח רבי אהרן אויסבל שליט"א, כי אכן בן כן היה מורה לפעמים הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל לדחות קצת זמן התגלחת בימי החורף, באומרו בקודשו שאפשר להצטנן עקב הקור.

אמנם מבנו הג"ר זלמן הלברשטאם שליט"א שמעתי, שהוא נעשה בן שלש שנים בתחילת חודש חשוון, ועשה לו רבינו זצ"ל התספורת למחרת היום שנעשה בן שלוש [כי באותה שנה חל אותו יום בשבת].

תספורת קודם ואחר ל"ג בעומר

ג. רבינו גזז כמה שערות בודדות כנהוג בתגלחת הראשונה [חלאקה] אף קודם שקיעת החמה של כניסת ליל ל"ג בעומר^[ג], ובמוצאי ל"ג בעומר היה גוזז כן אף אחר צאת הכוכבים^[ד].³

מקורות

3. מרשימות אאמו"ר שליט"א. ומובא שם, כי כן ראה שנהג למעשה רבו הגאב"ד הגאון בעל מנחת יצחק זצ"ל, שגזז לאחי הגדול הג"ר יהודה אריה שליט"א יום קודם ל"ג בעומר [כי נסע באותו יום למנצ'סטר], ואילו אצל אחי הרה"ג ר' יעקב ישראל שליט"א גזז כן במוצאי ל"ג בעומר. ונימק מעמו, כי חיתוך כמה שערות בודדות לקיום מנהג התספורת לקטן לא נראה שזה נכלל בכלל איסור תספורת שערות הראש שאסרו בימי העומר.

ביאורים

[ג] הן כבר כתב צביה"ל (סי' תנ"ג, סעי' ב, ד"ה נוהגים), דנקטינן כדברי הפרמ"ג דלוחם שמותר להס להסתפר בחול המועד, הוא הדין צימי הספירה. והרי מצו' צבאה"ט (סי' תקל"א, ס"ק ז) ובשערי תשובה (שם) צ"ס ס' גן המלך (סי' סב) שמותר לעשות תספורת לקטן צימי חוה"מ, ומותר אף להשהות השמחה מלפני המועד לימי חוה"מ, כדי להרבות השמחה יותר, עי"ש. וכן מוצא צ"ח החיים (שם, אות ל) צ"ס השלחן גבוה (אות יג) שראה צביה"ק ירושלים שגילחו בן ה' שנים בחול המועד של סוכות צבית הכנסת בשמחה וגיל וכו', עי"ש.

ואם כן, כל שכן דמותר לעשות תגלחת זו גם צימי הספירה, וצפרט צערב ל"ג בעומר. [וכ"ז מלכד ע"ס המו"מ בפוסקים באיסור תספורת בליל ל"ג בעומר או ביום שקודם לו, אשר כבר הרחיב בזה רבינו זצ"ל בתשובה (סי' לא) לכ"ק אדמו"ר מצאצב זצ"ל ע"ד שאלת אביו הרה"ק בעל דברי שלמה מצאצב זצ"ל, ועי"ש בזה ה', ומתבאר באריכות לעיל (סי' ב, אות ו)].

ועי' מקורות שכן נהג הגאב"ד בעל מנחת יצחק זצ"ל, שגילח יום קודם ל"ג בעומר, ומציא בספר מנחת איש (פרק מה, אות יא) שכן הורה לו למעשה הגאון בעל שבט הלוי זצ"ל.

ויש להוסיף בזה, כי בנידו"ד הרי לא איירינן אלא בחיתוך כמה שערות בלבד, וכמבואר במקורות, משא"כ הפוסקים הנ"ל איירי בתגלחת כל שערות הראש של הקטן, ודו"ק.

[ד] כי עדיין רישומו של יום ניכר, ובקדשים הלילה הולך אחר היום, ומלכד מש"כ בהערה הקודמת. ועי' נט"ג (תגלחת הילדים, פרק יב, אות ד) שכן הורה החזון איש זצ"ל.

גזיזה אצל חכם

ד. טוב ונכון ללכת אצל חכם לגזוז קצת מהשערות ולהתברך מפיו⁴.^[ה]

תגלחת במירון בל"ג בעומר

ה. רבינו עודד וזירזו לנסוע לערוך התספורת באתרא קדישא מירון^[ו], ואף כי יש בזה טירחה יתירה וכו', אמר שיש בזה סגולה נפלאה^[ז].

ביאורים

מקורות

4. שמעתי מפ"ק. ודכרנא בל"ג בעומר שנת תשס"ה, אחר הדלקת המדורה, נכנס זקני רבינו זצ"ל לחדרו, ונכנסו אליו קמנים עם אבותיהם שיגלח שערותיהם, והיה מזוז אותם לאמור: 'תראה להיות חכם, זרזו וזהיר ללכת לצדיקים ויראי ה' שיגזזו השערות ויברכו את הילד'. [והוסיף בנעימה ובענוות חן: 'וכלום חשבת שכיון שהיית אצלי יצאת ידי חובה?! טעות היא בידך... הלוא צריך ללכת לתלמיד חכם וצדיק אמיתי...'].^[ח]

[ה] הן זה מנהג ותיקין שנהגו צו חסידים ואנשי מעשה. ובספר ליקוטי דיבורים (חלק ג, דף קפא) מובא, כי הרה"ק הצעש"ט זצ"ל גזז משערותיו של הרה"ק בעל התניא זצ"ל. וכ' בשו"ת אפרקסתא דעניא (חלק א, סי' קסא) שחזקין שערות בשביל להראות לקטן חלק מחינוך המצוה, וידוע שדבר שנעשה תחילה על ידי צדיקים מתקיים בסופו וכו', עי"ש.

[ו] במשך השנים (עד שנחמו האחרונות שכבר לא היה בכוחו) היה רבינו זצ"ל נוסע לאתרא קדישא מירון ביום בל"ג בעומר, וכל משך שהותו שם היה בהתרווממות וברגשי קודש, וערך אז סיום על חלקים מהזוהר הק', וכמ"פ אף עשה סיום על כל ספר הזוה"ק, ולאחר שגמר ספר התהילים בהתלהבות עצומה בתוך המערה, יצא במחול בחדוותא עילאה עם זקני המקובלים בחצר שעל יד הניון, והרכיב לאצלו ילדי חלאקה על כתיפיו, ורקד בשמחה ובגיל.

[ז] כתב מהר"ח ויטאל זצ"ל (שער הכוונות, דף פז) בזה"ל, נהגו ישראל ללכת בל"ג בעומר על קברי רבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בנו הקדורים במירון ואוכלים ושומים ושומחים שם, ראייתי למורי האר"י ז"ל שהלך לשם בל"ג בעומר, הוא וכל אנשי ביתו, וישב שם שלושה ימים, וזה היה צפעס הראשונה שבה ממזרים, אבל אינני יודע אם אז היה בקי ויודע בחכמה הנפלאה שהשיג אח"כ. והרב רבי יהונתן סאגיש העיד לי, שקודם שהלכתי ללמוד אל מורי זצ"ל הוליך רבינו האר"י זצ"ל את בנו הקטן לשם עם כל אנשי ביתו, ושם גילחו את ראשו כמנהג הידוע, ועשה אותו יום משמחה ושמחה וכו', וכתבתי כל זאת להורות כי יש שורש במנהג הנ"ל, עכ"ל.

שטריימל ובגדי שבת

רבינו לבש שטריימ"ל בעת תגלחת של בניו ונכדיו, וכך גם כשנסע למירון לבשו כל משך זמן שהותו שם [ח].

מקום הגזיזה

ו. רבינו גזז את השערות אצל מקום הנחת התפילין [ט].

ביאורים

ובספר משנת חסידים (אייר, פרק א) כתב וז"ל, מצוה לשמוח שמחת רשצ"י, וכל שכן אם הוא תיגלחת ראשונה שמגלח ראש בנו ומניח הפיאות שהוא מצוה. וכן כתב בלחם מן השמים לרבינו יעקב זמח (ענין ספירת העומר) טוב לילך למירון על ציון רשצ"י בל"ג בעומר, ואשתו ובניו, ולגלח שם בניו במשחה ושמחה.

והיה מרגל צפומיה דרבינו זי"ל דברי הרה"ק רבי יהושע מדו"קוב זי"ל, שכחצ בספרו עטרת ישועה (מועדים, ל"ג בעומר, ד"ה טעם) וז"ל, טעם למנהגן של ישראל לגלח בני ג' שנים, ובארץ ישראל בל"ג בעומר הלולא דרשצ"י על הציון הקדוש, מהפסוק (ויקרא, פרק יג, פסוק לג) 'והתגלח' כתוב ג' גדולה, לרמז כי צעת שנתגדל הילד ונעשה ג' שנים אז צריך לגלחו, והפסוק הזה הוא פסוק ל"ג, להורות שמגלחין אותו ביום ל"ג בעומר, והוא מקור טהור למנהגן של ישראל, עכ"ל.

[ח] כן הוא מנהג חסידים ואנשי מעשה. וכן מנהג ארץ ישראל.

[ט] כן נהגו חסידים ואנשי מעשה. ועי' שו"ת תשצ"ך (חלק ג, סי' נג). ועי' מ"ש בזה הג"ר ישראל דוד הארפענעס שליט"א תלמיד רבינו זי"ל, בספרו חינוך ישראל (פרק ת, סי' א, אות יב).

ואגב, יצוין בזה, כי רבינו זי"ל היה מעורר מאוד על ענין גידול הצלורית בראש השערות, והיה אומר כי אף בשיעור קטן מאוד יש ליזהר בזה הרצה, הן עפ"י הלכה והן עפ"י הנהגה, ואכמ"ל. ושמעתי מפי הגאב"ד הגה"צ רבי יצחק טוביה ווייס שליט"א, כי צעת לימודו בישיבה אצל הגה"צ רבי משה שניידר זי"ל בלונדון, הגיע צחור עם צלורית ביום שצעה עשר בתמוז וביקש להיכנס ללמוד בישיבה, שלחו הגר"מ זי"ל לשאול את פי זקנינו הרה"ק רבי שלום משאך זי"ל אם אפשר להכניסו כך, כי היה מקפיד שלא להכניס תלמיד שמגדל צלורית, והלוא בצין המזרים אי אפשר להסתפר. ענה לו הרב משאך זי"ל שימתין לו בחדר זה, ונכנס לחדר אחר והציא משם מספריים וגזז לו בעצמו את הצלורית, ואמר לו 'לך לראש ישיבה ותגיד לו שכעת הוא כבר יכול להכניסך לישיבה'...

ברכה בשתי ידי

ז. אחר שגזז השערות, סידר הכיפה [י] מעל ראש הילד [יא], ובירכו בשתי ידי על ראשו.⁵

ביאורים

[י] צענין זמן כיסוי הראש לקטנים יש חילוקי מנהגים, והמנהג אצלנו ליזהר בזה מזמן התגלחת, או משעה שנעשה בן ג' שנה [אף שעדיין אין לו פאות]. ומדודי הג"ר יעקב דוד הלצרשטאם שליט"א שמעתי, שרצינו זצ"ל סיפר על דו"ז הרה"ק רבי יחזקאל משינאווע זצ"ל, שכאשר ראה ילד פחות מג' שנים לובש כיפה לראשו, היה מקסרו.

ועי' לרצינו בתשובה (סי' עב, אות ו)

שכתב לענין לבישת ציצית קודם ג' שנים, בזה"ל, וציוס זה מלבישין אותו לראשונה טלית קטן מציצית, כי עד כה הי' צבחינת ערלים, ופטור מציצית. עי' א"ר (או"ת, סי' יז, ס"ק ג). ויעוי' במכתב הגה"ק ממונקאטש זצ"ל בספר הילולא דרשב"י (עמ' נח), ומציא שם בתו"ד, ששמע אשר קדוש אחד קרע את הציציות מהד' כנפות שלבשו ילד פחות מג' שנים, עי"ש. וכן מקפידין מיום זה שלא ילך בגילוי הראש, עכ"ל.

[יא] וכמו כן, רצינו זצ"ל היה מעורר שיהא כיפה גדולה שתכסה רוב הראש, ולא להסתפק בכיסוי קטן. והגיד, שכק"ז הרה"ק מנאנו זצ"ל לבש כיפה אשר כיסה כמעט את כל הראש. ועי' במהרש"א (שבת, דף קנ ע"ב) שכתב, כי כל המרבה לכסות לראשו, מציא לידי כוזב הראש וליראה יתירה.

ובספר ברכת הבית (שער א, סעי' כב) כתב, וצריך להיות רוב הראש מכוסה, אבל בכיסוי מיעוט הראש לא מהני, דכמה מקומות קיימא לן רובו ככולו, כמבואר בגמ' נזיר (דף מז ע"א), וכשרוב הראש מכוסה הוא ככולו מכוסה, וכשרובו מגולה הוא ככולו מגולה, עכ"ל.

ועי' לכק"ז הרה"ק בעל הייטב לב מסיגוט זצ"ל בספרו ייטב פנים (חלק ב, לשצה"ג, דורש טוב, אות כג) שכתב וז"ל, וכמו כן צריך לחנך הנערים שילכו כסוי הראש כולו וכו', והוא שנאמר (משלי, פרק כב, פס' ו) חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה, לא כמו עתה שהזקנים עם הנערים הולכים מחזית הראש מגולה והכובע חבוס בקצה

מקורות

5. ובנוסף לברכות שיגדל בתורה ויראת שמים וכו', לפעמים היה רבינו זצ"ל מוסיף נוסח הברכה שקיבל מהמקובל הגה"צ רבי ישעי' אשר זעליג מרגליות זצ"ל, בשם הרה"ק רבי אברהם שמחה הורוויץ זצ"ל הרב מבארניב, שהיה מברך את הורי הילדים, שיזכו לחופתו עם כלה יראת ה' שתגלה את ראשה מבלתי אשאר שערה אחת כמנהג בנות ישראל הכשרות. [וראה בספר אומ"ר בשבחין (דף קה)].

חלוקת מיני מתיקה, ביד ימין

ח. וכמו כן, העניק לילד מיני מתיקה [יב], והקפיד שיטלו ביד ימין [יג].
ושיברך הברכה בקול.

ביאורים

הראש, וכמעט קט צרות מצייה יכול ליפול כולו מעל הראש, וכבר אמרו חכמים (שבת, דף קנו ע"ב) כסי רישך כי היכי דתהוי עלך אימתא דשמיא, לכן מה מאוד נריך כל אחד ואחד לחנך את בניו וצנותיו על דרך התורה והיראה שילכו בכסוי הראש כדי שיהיה עליהם אימתא דשמיא וכו', ע"ש.

ובספר תהילת חיים לאנו (חלק א, עמ' קלג) מציא, כי הרה"ק בעל קדושת ציון מצאצב זצ"ל נסע פעם ברכבת, ניגש אליו אדם ושאלו ע"ד כיסוי הראש, מדוע ישנם שהולכים רק עם כיפה, ויש שלובשים מגבעת ע"ג הכיפה. השיבו הרה"ק זצ"ל במשל, דהנה צחנות של יין, מוכרים סוגים שונים של יין. יש בקבוקים המכוסים בכיסוי פשוט וקטן, יש בקבוקים המכוסים בצעורה על כל צווארו, ואילו יש בקבוקים אשר עטופים בנייר יקר ומשובח, ומלכד כל אלו ישנם בקבוקים אשר מוכנסים בתוך קופסא המיועדת במיוחד לבקבוק זה וכו'. משמע מכאן, שגודל העטיפה והכיסוי הוא כפי גודל החשיבות. וכמו כן אצל עם ישראל, מה שהאדם מחשיב עצמו יותר יראת שמים, כך מתעטף יותר.

ובספר דברי חנה (חלק ב, עמ' יא) מציא בשם הרה"ק רבי יעקב מפשעווארסק זצ"ל בזה"ל, הרה"ק רבי חנה מקאלאשיץ זצ"ל במתק לשונו נתן פעם טעם לשבח לזה שאנו רואים שאיש חסיד מהדר להתעטף בטלית גדולה ורחבה, וכמו כן מכסה את ראשו בכובע [יארמולקע] גדול, אצל המתחדשים אינם לובשים אלא טלית קטנה סביב לצווארם, וכיפה זעירה על ראשם. וההפך, דכשם שצער שהוא חשוב וחציב צוחרין לאכול ממנו חתיכה יפה הראויה להתכבד, אצל תלפין של תמכא חריפא השורף וצוער אין נוטלין רק דבר מועט, כן איש החסיד, האוהב ומחבב ומוקיר את הטלית והכיסוי כצער וכוורא, לובש אותם צעור גדול ורחב ידים להתהדר ולהתכבד בו, אצל המתחדשים אשר המנוות עליהם כמרור ולענה, לכן אינם נוטלין זולתי משהו כדי לנאת ידי חובתן בעלמא.

[יב] כן נהגו גאוני ולדיקי קמאי, והציא רבינו צתשובה (סי' עב, אות ו) בשם הכלבו, בזה"ל 'ומציאין לו פירות ומיני מגדים'. וכתב שם הטעם בזה, שהוא זכר למעדנים שנחמדנו ישראל במדבר כגון מן צאר ושלי.

ונראה, כי יש בזה ג"כ ענין וחשיבות, בכדי לחבב את מצות הקפת הראש אצל הילד, וליקרו כראוי במה שנחשב צעיר.

[יג] ע"ד ד' הגמ' (יומא, דף מה ע"ב) בכל פינות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין.

נט"י לקטן אחר הגזיזה

ז. אחר גמר תגלחת שערות ראשו יש לחנכו ליטול ידיו כדין [יד].⁶

נט"י לחכם הגוזז

י. רבינו לא נטל ידיו אחר שגזז כמה משערות הילד, ותיכף המשיך לדבר בדברי תורה והלכה [זו].⁷

ביאורים

מקורות

- ועי' ראשית חכמה (פרק טז) שכתב צח"ד, וכן צמעשיו, להגביר יד ימין ורגל ימין על השמאל, וצכוונה להכניע החילוני, וכן צסעודותיו ושמחותיו צחגים וצמועדים וצסוכתו, לא יכנס ולא יתערב עמו.
6. מרשימות תלמידו הג"ר אברהם משה הלפרין שליט"א.
7. מרשימות תלמידו הג"ר דניאל יהושע גולדשמידט שליט"א, ומפי נכדו ותלמידו הג"ר יהודה אריה דייטש שליט"א. ומובא ברשימות

[יד] איתא צגמ' (פסחים, דף קיב ע"א) דשקיל מוזיה ולא משי ידיה, מפחיד תלתא יומין. היינו, שהרוח מוויקתו שמפחד. ונפסק צשו"ע (סי' ד, סעי' יט), המגלח ולא נטל ידיו, מפחד שלשה ימים. הנוטל צפרניו ולא נטל ידיו, מפחד יום אחד, ואינו יודע ממה מפחד, עכ"ל.

ובצפ החיים (שם, אות נצ) הביא מס' יפה ללב (חלק א, אות יח, צקונטרס יושר לצב) שכתב, מדכתב השו"ע 'המגלח' ולא כתב 'המתגלח', משמע דוקא מי שמגלח את עצמו צידו צריך ליטול ידיו, אבל המתגלח ע"י זולתו אין צריך ליטול וכו', אבל העולם נוהגים ליטול ידיהם אפילו שהוא מתגלח ע"י אחר, שזה הוא הווה ורגיל, ונראה ק"ו הדברים ממה שכתב לקמן (סי' קסג, סעי' צ) המאכיל לאחרים אין צריך נט"י, והאכל צריך נט"י אעפ"י שאחר נותן לתוך פיו, ע"כ, ואהא כתב כף החיים, דצחנס נדחק, דלשון 'המגלח' משמע צין אס גילחו ע"י עצמו וצין אס גילחו לו אחרים וכו', עי"ש.

ועי' שו"ע הרב (מהדו"ב, סי' ד, סעי' צ) ומשנה צרורה (סי' ד, ס"ק י), מש"כ לענין נט"י שחרית לקטנים, עי"ש ודו"ק.

[זו] עוד כתב ציפה ללב (שם), והמגלח לאחרים צריך ג"כ נטילת ידים, דלא גרע מהחופף ראשו והנוגע צגופו צידו דלצריכים נטילה, עכ"ל. אמנם כשגוזזים מקצת שערות לצורך המנהג הקדוש, י"ל דא"י נקרא תספורת וגילוח. ועי' קובץ מצית לוי (גיליון ג, עמ' נד, אות יא) שכתב צזה"ל, תספורת חלאקה שעושין לצן צמלאת לו ג' שנים,

מקורות

אאמו"ר שליט"א, כי בן נהג הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, אחר שגזו משערות ראשי, שלא נטל ידיו.

ומבנו הג"ר שמעון שמואל הלברשטאם שליט"א שמעתי, כי בהיות רבינו בביתו והיה לו אפשרות בקל, היה נוטל ידיו, אך בנוסעו לאתר"ק מירון שרבו שם תספורות וכו', וכן ביושבו בבית ההוראה עם תלמידים שהיה מירחה יתירה וכו' לקום ולטול ידים, אז לא נטל ידיו. ונראה שנהג בן בביתו משום 'מהיות טוב', ולא משום דסבר שכן ראוי לדינא.

ביאורים

מותרת צר"ח. ומי שמגלח מעט מראשו של הקטן כפי המנהג, אינו צריך נטילה ידים.

והנה לענין נגיעה בשערות, כתב צשו"ע (סי' קסב, סעי' ח) דאם נטל ידו אחת ושפשפה צראשו - ופירש 'המציין צרמ"א' - כדי לנגצה, ולפיכך לא נטמא ידו, משא"כ בסימן קס"ד ס"ז שחיך צראשו [צריך נטילה] ע"כ. [במש"כ 'המציין צרמ"א', כ"ה לשון המשנ"צ (שם, ס"ק נח), וכוונתו על רבי משה רבקה, ה"ה

הצאר הגולה, וכמ"ש במחצית השקל (שם, ס"ק יד) שההוספה צשו"ע סעיף ח' בסוגריים הם מדבריו, ולא מהרמ"א. וע"ע כעיי"ז בכמה מקומות, שעה"ל (סי' קנח, ס"ק לו), ציה"ל (סי' רמת, ד"ה וכן נהגו), ציה"ל (סי' שיט, ד"ה המחנך), משנ"צ (סי' שכה, ס"ק נו), ועוד. ועי' סדרי טהרה (יו"ד, סי' קלו, סעי' ג, ד"ה ונראה לי) שכתב המראה מקום הנרשם בהגהות רמ"א, ולא כתב המ"מ שכתב הרמ"א. וכבר כתב להדיא הציאור הלכה (סי' שז, ד"ה ודוקא) בזה"ל, אין הציונים מהרמ"א כידוע, עכ"ל. ואכמ"ל.

וכ"כ בחיי אדם (כלל מ, סעי' יט), נגע בשערות הראש ולא חיך הראש, א"ל נטילה, אבל המחך ראשו צריך נט"י. וכ"כ צשו"ע הרב (סי' קסד, סעי' ז), דאם שפשף ידיו על ראשו ולא חיך זה תוך השער צראשו ממש, אין לחוש, ע"כ. וכ"כ בדעת תורה (סי' ד, ס"ק כא), דצנגיעה בעלמא אין צריך נטילה. וכ"ה בערוך השלחן (שם, סעי' יח), דנגיעה בעלמא צראשו לית לן צה.

הרי לן להדיא מדברי האחרונים דלא צענין נטילה צנגיעה צראש, ולפי זה, הגוזזים משערות החלאקה, שאינם אלא נוגעים בעלמא וגוזזים מקצת מהשער, אינם צריכים נטילה, וכ"כ בהליכות שלמה (חלק א, פרק ז, סעי' ז) דאין זה בכלל תספורות.

וכיוצ"ז כתב צקונטרס ובשנה הרביעית להגר"מ גרוס שליט"א (חלק א, עמ' כד) דאין צריכים לטול ידיהם אחר שסיפרו מעט מהשערות, וכתב בהערה, דמשום נגיעה צמקום שערות ליכא דלא נגע צמקום זיעה, רק צראשי השערות, ובכלל חפיפת הראש לא היו אלא צמספר הרבה משערות הראש.

צרם, דעת המג"א (סי' קסב, ס"ק יד) שצריך לטול ידים אף אחר נגיעה, שכתב על

שקילת השערות

יא. טוב וראוי לשקול במשקל את השערות שגזזו בפעם הראשונה, וכמידה ששוקל יתנו סכום לצדקה [מזו].⁸

חלוקת יי"ש ומזונות

יב. ציוה לחלק יי"ש ומיני מזונות, לברך ולהתברך [זו].⁹

ביאורים

מקורות

דברי השו"ע (סס, סעי' ח, הוצא לעיל),
ושפספה בראשו - פירוש כזובע שבראשו,
עי"ש. ובפרמ"ג (סס, א"א) ביארו, דדוקא
נגע כזובע הוא דאמרינן דאינן טמאות,
הא נגע בשערות אעפ"י שלא חיך
טמאות, ולפי"ז במניח תפילין של ראש, לדעתו [דהמג"א] נריך לזהר שלא יגע כלל
בשערות ראשו, וז"ע. עכ"ל. וכ"כ הפמ"ג (סי' נא, א"א, ס"ק ג), עי"ש. ומ"מ חזינן מד'
האחרונים שהוצאו לעיל, דפליגי ע"ד המג"א אלו, וכמ"ש בשעה"צ (סי' קסב, ס"ק מז)
'ודלא כהמג"א'.

ואמנם ראיתי כמ"פ לגאב"ד ירושלים הגה"צ רבי יצחק טוביה ווייס שליט"א,
שמקפיד ליטול ידיו מיד אחר שגזזו שערות מילד חלאקה.

[מזו] בשו"ת הרדב"ז (חלק ב, סי' תרח) כתב, שהיו רגילים לגלח צניהם על קצרו של
שמואל הנביא, והיו מביאים נדרים ונדבות, ונותנים משקל השערות לאורך המקום
להדליק עליו שעה ושמן ושאר דרכיו, גם יש בנדבות חלק לעניים ולזכרי הזכור.

ובספר סגולת ישראל (מערכת גילות, אות כה) כתב, שיש נוהגים לשקול השערות אחר
הגילוח בזהב או בכסף, ונותנים המעות לנדקה, ואומרים שהוא סגולה שיהיה הבן חכם
בתורה וציראת שמים ויארין ימים בטוב. וכן בספר תולדות רבינו (מונקאטש, סי' רמח)
כתב, מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו בשעה יקרה הלזו, לראות איך שרבינו [הרה"ק]
בעל מנחת אלעזר ממונקאטש זצ"ל] עשה תיגלחת הראשונה, ולקח את שערו של הילד,
והניח במאזני דק קטנה, ושקל כנגדם מטבעות, ועוד הוסיף עליהם, לחלק לנדקה.

ובעצם משקל השערות לנדקה, מוצא בפירוש הרלב"ג (שמואל ב, פרק יד, פס' כ),
שכאשר גילח אבשלום את שערו בכל שנה, שקל את שער ראשו מאתים במשקל המלך,
והיה נותן משקלם כסף או זהב לצית המקדש או לעניים, עי"ש.

[זו] כן מוצא בספר מנחת העומר (קוני' שיירי מנחה, סי' ה, אות ה). ובס' מסעות ירושלים
(תיאור מסעו של הרה"ק ממונקאטש זצ"ל בצרה"ק, סדר יום תשיעי - ל"ג בעומר במירון,

זהירות משערות ארוכים

יג. רבינו היה מעורר את האב לגזוז פעמים תכופות שער ראש הילד [יח], ולא לגדלם אף במעט יותר מהרגילות [יט].

מקורות

ביאורים

קמן עם הוריו לגלח שער, והבחין רבינו שאין להם יי"ש ומוזנות כנהוג, וציוה לאחי הג"ל להביא לו יין מביתו, וחילק רבינו לנוכחים שם, ובירך לחיים. ומזכרין זל"ז שיגדלו את צניהם לתורה, ומי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה מימיו, וההתעוררות ורגש הנפלא הוא עד אין חקר, אשרי העם שככה לו.

[יח] אי' בראשית חכמה (שער האהבה, פרק יא, אות לו), גילוח שערות הוא טוב לטהרה. וכק"ז הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זל"ל (ליקוטי שושנה, ד"ה לא ישב אדם) כתב, שגילוח השערות הוא התחלה לעבודת השם יתברך.

ובספר החינוך (מנחה קעד) כתב הטעם שצוית התורה שיתגלח המזורע ציום טהרתו, משורשי המנחה וכו' שיראה האדם כאילו היום נברא והיום מתחיל שער לזמנו, ויחדש מעשיו לטוב, כי צהיות האדם מנוקה מכל שיער אז ינקה יפה מכל לכלוך, ולכן ראוי לו לעלותו מטומאת נרעתו לעשות צעמיו מעשה הנקיות בכל כוחו, כדי שינקה מעשיו גם כן בכל כחו, ויהפכם מרעה לטובה ולהכשירם.

וכתב מהר"ח ויטאל זל"ל (עץ הדעת, פר' כי תא, דף רכג ע"ב), גילוח השערות הראש והציפורנים שהם מותרות הגוף, רמז עזיבת החטאים של השב צתשובה.

ובילקוט שמעוני (שיר השירים, רמז תקפו) דרשו על הפסוק 'לאנה וראנה צנות ציון וכו'', צנים המצוינים בצמחות ומעשים טובים, צמילה וצמיגלחת וצניצית, הרי למדנו שהקדוש צדוק הוא משתבח בישראל שמגלחים שערותיהם ואינם מניחים לגדלם יותר מדאי. ועי' שו"ת תשצ"ך (חלק ג, סי' נג) מה שכתב צוה לענין מגדלי צלורית, עי"ש.

ואכן, יש שנהגו להסתפר בכל ערב שבת לכבוד שבת מלכתא, כמש"כ ציין המשומר (דף נ) בשם האר"י הק' זל"ל, ובשו"ת הרדב"ז (סי' תרפז). ובשלחן הטוב (סי' רס, סעי' ח) כתב, המגלח בכל ערב שבת אשרי לו. וכן כתבו בספר כף החיים (סי' כח, אות א), סי' סקד לאלפים (יו"ד, סי' קעט, סעי' א), ובס' יפה ללב (סי' רס, סעי' ז).

[יט] רבינו זל"ל היה מעורר רבות כי רצוי השערות גורמים לדינים, כמוצא בזוהר הק' (פר' דהעלותך, דף קנא ע"ב), ואף כאשר נכנסו אליו אצרכים וצעה"צ עם

יד. מנהגינו, שאורך הפיאות יהיו עד סוף הפנים [ב].¹⁰

ביאורים

מקורות

עניינים שונים, והצמין כי שערותיהם ¹⁰. מפי בנו הג"ר זלמן הלברשטאם שליט"א. גדולות מהרגיל, היה מעוררם על כך צנעימה, צהצואו דצרי הזוה"ק ששערות גורמים לדינים.

וצספר פרי עץ חיים (שער הסליחות, פרק ד) כתב, כבר ידעת כי השערות הם דינים, ולכן צריך לספר שערות הראש, והוא סוד גילוח הלויים. וכל שערות הראש דינים קשים, חוץ מפאת הראש (הפאות) שהיא מצחינת המלכות ספירה אחרונה, עי"ש. ומשו"ה כתב האר"י ז"ל (שער המנוות, פר' קדושים), שהזכר צריך לספר ראשו, ויכוון בזה שמעביר כוחות הדינים, כי שערות הראש רומזים לדינים תקיפים וכו'.

וצטעמי המלות (פר' קדושים) כתב, שכאשר מספר האדם את ראשו, ראוי לכוון שמסלק את הגבורות אשר יוצאים הדינים ממנו. וכ"כ צס' קף החיים (סי' כו, אות יד), וצס' לחס מן השמים (דף מז ע"א).

והנה האור החיים הק' (פר' כי תשא, ד"ה וראית בשציה) כתב, ששערות הראש גורם לתאווה ולתחלואי הרע הנדבק באלם. והיערות דבש (חלק א, דרוש י) כתב, שרצוי השערות גורם שיהיה איש דם, מלא חמה וכעס, וזולל וסוצא וכו' כפי שמצינו צעשיו וכו', עי"ש.

וצספר צמח ה' לצדי (פר' נשא) כתב הטעם ששער מציא דאגות, לפי שהשערות הם מותרות הגוף, וכשהם מגודלים על ראשו, בזה גורם לנפשו לחשוב אחר מותרות עולם הזה, ודואג תמיד, ואינו שמה צחלקו, לכן אין לגדל שער. וכן כתב רבינו צחיי (פר' נשא) שמטעם זה צריך הנזיר לגדל השערות, מפני שגורם דאגה, ועל ידי זה יהיה לצו נכנע לעצודת השם יתצרך וכו', עי"ש.

[ב] כתב צספר דרכי תשובה (סי' קפא, אות נו), כתב מהרח"ו צטעמי המלות, שהאר"ז ל לא היה מניח השערות שיגדלו כ"כ שיכנסו למטה צמקום שער הזקן ממש, שאז היה חותקן עד המקום שמשם ולמטה לא נקרא פאות הראש וכו' עכ"ד, והגיד לי אדמו"ר הגה"ק מו"ה יחזקאל שרגא זללה"ה משינאווא וכו' דמ"ש מהרח"ו צשע"מ דשערות הראש היא מקום השראת הדינים וע"כ צריך לסלקם, זה שייך גם צהשערות של פיאות הראש כשהם ארוכות יותר מסוף הפנים כנ"ל, ע"כ כשהפאות הם ארוכות יותר משיעור זה צריך לסלקם, ע"כ.

ביאורים

ובספר דברי יחזקאל (עמ' שפא) מביא, שסיפר רבה של סערדאהלי שכשהיה בשינאווע היו לו פאות ארוכות, קראו אליו הרה"ק רבי יחזקאל משינאווע זצ"ל ואחז צב' פאותיו מלד זה ומלד זה, וסבבם בידיו הק' עד סוף הפנים באמצע [תחת הפה], ואמר לו שרק עד שיעור הזה צריך להניחם שיגדלו. ובספר דברי חנה (חלק ב, עמ' רג) מביא שהרה"ק רבי חנה מקאלאשיץ זצ"ל אמר בשם הרה"ק משינאווע זצ"ל, שעד הסנטר הם פאות, ומשם ואילך הם כשערות זנב.

יום השלמת הבן ג' שנים וסדר הכנסת הבן לתלמוד תורה

[מתוך הספר 'הליכות משה – מועדים' (פרק מ, סי' ה)]

מנהגי היום שנעשה בן ג' שנים * בן שלוש לאותיות * מלית קטן * כיסוי הראש * רוממות היום שמכנים בננו לת"ת וסגולותיו * תגלחת והכנסה לת"ת בזמנים שונים * גדלות היום * תענית האב והאם * צדקה לארץ ישראל * הכנת הדברים לקראת הכניסה לת"ת * הקפדה על המנהגים * הכנת עוגה, סוגו * כתיבת פסוקים על העוגה * הכנת ביצה * כתיבת פסוקים על הביצה * כתיבת שמות על עוגה וביצה, ההלכה בזה * סדר ומנהגי יום ההכנסה לתלמוד תורה * השכמת האב, הלבשת הקטן * מביאין מיני מגדים * הולכה לת"ת, המולכים * כיסוי הקטן בבגד/מלית * ישיבת הקטן ע"י המלמד * הבאת לוח עם פסוקים * קריאת המלמד עם הקטן * ליחוד דבש מהלוח * החזרת הקטן לאמו * והירות מראיית הקטן דבר מכוער * ברכות מזקנים וגדולים * 'שתתקיים התורה לדורות עולם' * ההנהגה בשנעשה ג' שנים ביום השבת * כשחל בשבת, עושים הסדר ביום א' * לימוד אותיות תש"י בשבת * אכילת העוגה בשבת

מנהגי היום שנעשה בן ג' שנים

בן שלוש לאותיות

א. ביום שנעשה בו ג' שנים שלימות, מלמדין אותו אותיות התורה, כדי שירגיל עצמו לקרות בתורה א.¹

ביאורים

מקורות

1. סי' עב, אות א. לשון הרמ"א (יו"ד, סי' רמה, סעי' ח).

ובמקור הדבר, כתב הרמ"א דרכ"מ

(יו"ד, סי' רמה, ס"ק ד) וזה"ל, וכתב הרצ האצרצנאל (פרק עשרה מאמרות), דלע"ג דבן חמש למקרא, בן שלוש שנים לאותיות, ללמוד אותיות התורה, ומלאו להם סמך מהמדרש (תנחומא, פר' קדושים) שלש שנים יהיה לכם ערלים ובשנה הרביעית קודש הלולים לה', ר"ל ללמוד אותיות התורה, עכ"ל.

וכן מלינו צרש"י וצרע"צ (אבות, פרק ה, משנה כו) שכתבו, שלוש שנים יהיה לכם ערלים וגו' ובשנה הרביעית יהיה כל פריי קודש הלולים, שאביו מלמדו אורת האותיות והיכר הנקודות וכו', עיי"ש. וכ"כ המאירי (שם).

זרם, צביאור הגר"א (שם, ס"ק יט) הקשה על דין זה מדנפסק צשו"ע (שם, סעי' ה) ומקורו בגמ' (סוכה, דף מז ע"א), מאימתי מתחיל ללמד לבנו, משיתחיל לדבר מתחיל ללמוד תורה וזה לנו משה וכו', ועל כן כתב, שהעיקר כסעיף ה', כיון דהש"ס פליג על המדרש הנ"ל.

טלית קטן

ב. מיום זה, מלבישין אותו לראשונה טלית קטן מצויצת [ב].²

כיסוי הראש

ג. מיום זה [ג], מקפידין שלא ילך בגילוי ראש [ד].³

ביאורים

מקורות

ובש"ת אפרקסמא דעניא (סי' קסא) 2. שם, אות ו.

כתב לתוך, די"ל דהש"ס מיירי בחינוך 3. שם, אות ו.

בעל פה, והמדרש מיירי בחינוך האותיות

מתוך הספר, דהיינו כשמתחיל להיות צר הצנה מחנכין אותו ללמדו פסוקי תורה, וגם לשאר מצוות כגון הנחת פאות וכו', כדי שיהיה עליו תואר יהודי, עי"ש.

[ב] כתב האליה רבה (סי' יז, סוף ס"ק ג) וז"ל, ובספרי יראה כתבו, להלביש לקטן טלית קטן כשיודע לדבר, ולפחות שיהא בן ג' שנים, וסי' כי האדם עץ השדה, כמו העץ הוא ג' שנים ערלים, וכן להרגיל באותיות התורה, דמכל זה יזכה בקטנותו לנשמה רכה, עכ"ל, ועי"ש שדן אם אביו מחויב לקנות לו צינתי, עי"ש.

ובספר הילולא דרשב"י (עמ' נח) מביא מכתב הרה"ק בעל מנחת אלעזר ממנקאטש וז"ל, שכותב צו"ד ששמע, אשר קדוש אחד קרע את הציציות מהד' כנפות שלבשו ילד פחות מג' שנים, עכ"ל.

[ג] המנהג שנקט רבינו זצ"ל הוא, שלא ללבוש כיפה קודם מלאות ג' שנים [אח"כ עשו לו פיאות], ומדודי הג"ר יעקב דוד הלצרשטאס שליט"א שמעת, שרבינו זצ"ל סיפר על דו"ז הרה"ק רבי יחזקאל משינאווע וז"ל, שכאשר ראה ילד פחות מג' שנים לובש כיפה לראשו, היה מקירו.

[ד] וכמו כן, רבינו זצ"ל היה מעורר שיהא כיפה גדולה שתכסה רוב הראש, ולא להסתפק בכיסוי קטן. והגיד, שכק"ו הרה"ק מנאצו וז"ל לבש כיפה אשר כיסה כמעט את כל הראש. ועי' במהרש"א (שבת, דף קנו ע"ב) שכתב, כי כל המרבה לכסות לראשו, מביא לידי כובד הראש וליראה יתירה.

ובספר זרכת הצית (שער א, סעי' כב) כתב, ונריך להיות רוב הראש מכוסה, אבל בכיסוי מיעוט הראש לא מהני, דכמה מקומות קיימא לן רובו ככולו, כמצואר בגמ' נזיר (דף מז ע"א), וכשרוב הראש מכוסה הוא ככולו מכוסה, וכשרובו מגולה הוא ככולו מגולה, עכ"ל. וע"ע במש"כ צפרק ט' סימן ג (ביאורים, ס"ק יא) מענין זה.

רוממות היום שמכנים בנו ל"ת וסגולותיו

תגלחת והכנסה לת"ת בזמנים שונים

ד. סדר הכנסתו לתלמוד תורה נוהגין לעשותו ביום מלאות ג' שנים [ה], ואין לזה שייכות עם זמן עשיית התגלחת לקטן. וכן הורה למעשה הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל, להכניס הבן לת"ת ותגלחת השערות אחר כך [ו].⁴

גדלות היום

ה. בספרי הקדמונים הפליאו בגודל רוממות וחשיבות יום שמכנים את בנו לתלמוד תורה [ז].⁵

ביאורים

מקורות

4. שם, אות ט.
 5. שם, הקדמה לסימן.
- [ח] ואף כי צימי קדם נהגו להכניס הבן לתלמוד תורה בחג השבועות, כמ"ש הרוקח (סי' רנ"ו) וצמגדל עוז להיעצ"ץ (חלק ברכה שמים, תעלה א), מ"מ כתב רבינו (שם, אות ג), דצומנינו כבר נהגו לעשות כן מיד ביום שנתמלאו לו ג' שנים, ונראה דהוא מסתימת לשון הרמ"א שהוצא לעיל.

[ו] וז"ל רבינו זצ"ל, וזאת למודעי אני כריך, דאין כל שייכות בין זמן עשיית התגלחת לתינוק להשאירו פאות חאלאקה, לזמן של הכנסת התינוק לתלמוד תורה, ואפשר זה בלא זה, וכמו שנוהגין רבים לערוך התגלחת בל"ג בעומר [או בזמן אחר, יעוי' בשו"ת גינת ורדים (קונטרס גן המלך, סי' סב) והו"ד בשערי תשובה (סי' תקלא, ס"ק ז) דהיו משהין שמתת התגלחת לימי המועד, עי"ש. ובספר לוח ירושלים משנת תרמ"ב מביא מנהג, שהיו נוהגים לגלח במלאת לילד ארבע שנים, ועוד יש בזה חילוקי מנהגים, ואכ"מ], אבל סדר הכנסתו לתלמוד תורה נוהגין לעשותו ביום מלאת ג' שנה, וכן הורה לי למעשה ש"צ האדמו"ר הגה"ק מהר"א מצעלזא זצוק"ל, לעשות סדר ההכנסה לתלמוד תורה ביום מלאת לו ג' שנה ותגלחת השערות אחר כך, עכ"ל.

[ז] אי' בזה"ק (חלק ג, דף קסד ע"א) בזה"ל, קרבנא דרביא כד קריב בר נש צריה לצי ספרא או למילה, דא קרבנא שלים לאתקבלא, עכ"ל. ובמחזור ויטרי (סי' תקח) כתב, דיום שאדם מכניס בנו לתלמוד תורה הוא לפני ה' כיום שעמדו ישראל בחורב, וליף לה מקרא, עי"ש.

תענית האב והאם

ו. טוב שיתענו בו ביום אביו ואמו של הקטן, ויתפללו אל אלוקי השמים שיהי' הילד מוצלח בתורה ויראה, ובמעשים טובים, ולאריכות ימים ושנים. ולעת ערב אחר התענית יעשה סעודה לעניים, וליתן צדקה כפי מיסת ידו, ואז בודאי יהי' לב האב בטוח שיראת ה' יהי' על אותו הקטן [ח].⁶

צדקה לארץ ישראל

ז. האב יתן צדקה, ובפרט לצדקות ארץ ישראל [ט].⁷

ביאורים

מקורות

[ח] כן מוצא בספר קצ הישר (פרק עז), 6. שם, אות ח.

וכ"כ בספר יסוד יוסף (פרק טו). 7. שם, אות ח.

ובמחזור ויטרי (שם) כתב, שיעשה סעודה

באותו היום כיום שמלוהו, והנהנה מסעודתו חייב לזכרו, ולומר המקום יאיר עיניך בתורתו.

ועי' תשובה מופלאה שכתב רבינו זצ"ל (סי' עג) [הוצא בחלק השו"ת (סי' ז) לנכדו הג"ר שלום אלימלך הלצרשטאם שליט"א, ע"ד השאלה, האין אריך להתענות ציום זה, הא לפ"ד הזהו"ק הרי זה כיום שמציא בו קרבן, ומצו' בתוס' (פסחים, דף נ ע"א) בשם הירושלמי (ריש פרק ד דפסחים) דיום שמציא קרבן אסור במלאכה, דהוי יו"ט שלו, ומצינו בשו"ע (סי' תקנט, סעי' סעי' ט) דהיכי דיו"ט שלו הוא אינו מתענה, כגון בעל ברית בת"כ, וא"כ לכא' אין להתענות ציום זה.

והשיב רבינו בארוכה, דאין זה דומה ליום שמקריב קרבן לכל מילי, אלא לענין חשיבותו ורוממותו בסוד הדברים, אבל אינו שוה לכל הלכותיו, עיי"ש.

[ט] עי' סעי' הקודם. ובענין נדקה לעם ה' בארץ ישראל, הציא רבינו המקור לזה מספר חזת הארץ (ירושלים מרג"ז), וכתב בזה"ל, ראיתי מוצא בספר חזת הארץ, שהציא מתקנות הגאונים בזה"ל, עוד זאת מנאחי תקנת קדמונים, הזמנים ליתן לצדקות ארץ ישראל, וחתום עליהם גאונים וצדיקים, גם הרה"ק רבי נבי מוידטשוב זצ"ל חתום עליו. וז"ל אלו התקנות ששלחו מתם דקא דארעא לפרנס ולכלכל עם ה' היושבים בחצרות ה', וגמרו וגמנו שם ט"ו זמנים, ובאות י' כתוב וז"ל, אציו ואמו יתנו כשיתחיל לילך לבית הספר למז"ט, שינליח בלימודו, עכ"ל.

הכנת הדברים לקראת הכניסה לת"ת

הקפדה על המנהגים

ח. צריך להקפיד ביותר על המנהגים שהובאו בספרים אודות יום זה⁸, ובמקום שנהגו המנהגים של סדר הכנסת בנו לתלמוד תורה, אין לשנות מן המנהג⁹ [יא].

מקורות

ביאורים

8. סי' עב, הקדמה לסימן.
9. שם, אות ב.
[י] וכתב היעצ"ץ בספרו מגדל עוז (חלק ברכת שמים, תעלה א) אחר שהאריך במנהגי היום, וז"ל, הרואה דברים אלו הלא יכיר מדוע התליחו הראשונים צלימוד תורתן, שכל מעשיהם לשם שמים בלב שלם, בהשגחה גדולה ובכוונה עצומה ובדקדוק עמוס ורב, למען יגדלו ציהם בתורה התמימה ילכו דרכי ה', גם יעשו פרי ציראת ה', לכן גדלו והצליחו ועשו פרי למעלה קרובה לרוח הקודש, ומעתה לא יפלא בעינינו מדוע אין אחד מאלף יוצא עכשיו להוראה וכו', וזה רק הערה קטנה לקטן המתחיל, ולאז המשכיל, שישקוף על הללחת בנו כשיושיבו לבית הרב להושיבו על כנו, עכ"ל.

ומכאן למד רבינו, עד כמה הקפידו על כך שאין מדקדקים באלו המנהגים, וליקט מספרי הקדמונים בעניינים אלו, ומה ששמע מפי טובים וזקנים ומפיהם של מלמדי דקדקי חשובים, כי כן נהגו מקדמת דנא בעיה"ק ירושלים ת"ו.

[יא] כתב הכל צו (סי' עד), והמנהג הזה של הכנסת בנו לתלמוד תורה, מנהג קדמונים הוא, והיו נוהגין אותו זקני ישראל שצירושלים, ועוד היום נוהגין אותו בקצת מקומות, עכ"ל. ואכן, כתב הש"ך (סי' רמה, ס"ק ח), ללא נהגו עכשיו באותן המנהגים, מיהו מסיק בזה, דבמקום שנהגו אין לשנות, כמ"ש הרוקח (סי' רנו) וז"ל, ואל ישנה אדם מן המנהג, כדאמרין בפרק מקום שנהגו (דף נ ע"א), ובצ"ר (פר' וירא) עליה לקריתא הלך צנימוסא, ובפ"א דתענית צירושלמי וכו', עכ"ל.

ובשו"ת מהר"מ מצריסק (חלק ב, סי' נח) כתב, סוף דבר נשמע, שכל מנהג ישראל שלמה הוא, ומי שרוצה לעמוד על עמדו ברוח ישראל סבא לא יזיע זיו כל שהוא ממנהגי אנשי מעשה ויראי ה'. וידועים ד' הרמ"א (סי' תר, סעי' יז) שכתב, ואין לבטל שום מנהג או ללעוג עליו כי לא לחנם הקצו עכ"ל, וכתב עלה צמג"א (שם, ס"ק כז), דאפילו יש צמנהג נד איסור אין לבטלו, כמ"ש מהרי"ק (שורש קמד). ועי' ביאור הלכה (שם, ד"ה ואין) מ"ש בשם החת"ס (סי' קנט) והפר"ח (סי' י), ובשם שו"ת הריב"ש (סי' רנו), עי"ש.

הכנת עוגה, סוגו

ז. מכינים [יב] עוגה שנילושה בדבש [יג], וי"א בחלב ודבש [יד], ויש נוהגים להכינו בצורה של שני לוחות הברית [טו].¹⁰

כתיבת פסוקים על העוגה

י. כותבים [טז] על העוגה 'ד' אלוקים נתן לי לשון לימודים לדעת לעות את יעף דבר יעיר בבק בבקר יעיר לי אוזן לשמוע כלמודים, 'ד' אלוקים פתח לי און ואנכי לא מריתי אחור לא נסוגתי' [יז].¹¹

ביאורים

מקורות

[יב] והציא רבינו (שם, אות ה) צסס הכל 10. שם, אות ה.

צו (שם) ומחזור ויטרי (שם), דיס 11. שם, אות ה.

מקפידין שאין מניחין ללוש העוגה או החלות אלא אשה צתולה, כמו שמצינו שהקפיד הקצ"ה צפולטת שכבת זרע צנחנת התורה, דכתיב שלושת ימים אל תגשו אל אשה. ובספר משפט דק כתב, דהקפידו גם שלא תלוש אותה אשה נדה.

[יג] כן מוצא ברוקח (סי' רנז). וטעם הדבר, משום שהעוגה מפקחת הלז וכו'.

[יד] כן מוצא בכל צו (סי' עד). וטעם הדבר, כדי לקיים וינקחו דבש מסלע, וכמו צד צד וחלב תחת לשונך.

והזהיר רבינו, כי צריך לזהר ללוש אותו צשיעור קטן, כדי אכילה צבת אחת, או צשינו צורה, שמהא ניכרת, כדי שלא יאכל צה צשר, וכמצינו צשו"ע יו"ד (סי' נז, סעי' א), עי"ש וצנו"כ ואכמ"ל,

[טו] כך מקובל צמשפחת הגאצ"ד הגה"צ מהרי"צ דושינסקיא וצ"ל.

[טז] פסוקים צישעיה (פרק ג, פס' ד, ה).

[יז] כן מוצא ברוקח (שם). ציבור הפסוקים: 'ה' אלוקים נתן לי לשון למודים' - ישעיה היה אומר, ה' שלחני ונתן לי לשון הראוי ללמד, כדי לדעת לעות את העיפים וצמאי לשמוע את דברי הקצ"ה, רש"י. 'לדעת לעות' - להשיג ללמד לפי העת והזמן, את התאצ לשמוע דבר ה', כאדם העיף התאצ למים, מצודת דוד. 'את יעף דבר' - את התאצ לשמוע את דבר ה', ותאותו ללמוד תורה כאדם העיף התאצ למים. 'יעיר צצקר צצקר' - צכל צוקר היה מעורר אותי ללכת לצבאות, מצודת דוד. 'יעיר לי און לשמע כלמודים' - היה מעורר אצני לשמוע הנצואה, כדרך הרצ המעורר אצני התלמידים לשמוע אמריו,

הכנת ביצה

יא. מכינים ביצה מבושלת, וקולפים אותה בו ביום [יח].¹²

כתיבת פסוקים על הביצה

יב. כותבים [יט] על הביצה 'ויאמר אלי בן אדם בטנך תאכל ומעיך תמלא את המגילה הזאת אשר אני נתן אליך ואכלה ותהי בפי כדבש למתוק' [ב].¹³

מקורות

ביאורים

12. שם, אות ה. מנודת דוד. 'ה' אלוקים פתח לי און

13. שם, אות ה. לשמוע דבריו' - מנודת דוד. 'ואנכי לא

מריתי' - לא סרצתי מללכת, מנודת דוד.

'אחור לא נסוגתי' - לא חזרתי לאחור למאן צדכר, מנודת דוד. ה

[יח] כן מוצא ברוקח (שס) ובמגדל עוז (שס). והנה בהגהות מרדכי (פרק המוציא יין) איתא וז"ל, ומצינה קלופה ששאלתם אותי אמאי לא חיישינן לרוח רעה, יפה כתבתם, דלמא לא שכיח ציינו, א"נ כתבי הקודש שעליהם מצילין, עכ"ל.

והגאון רבי מאיר שפירא ז"ל [בהסכמתו לספר שולחן חי, הוצא ע"י דודי מו"ר הגרמ"ש קליין שליט"א בספר נזר מרדכי (עמ' קכג)] מצא דקאי על דברי הרוקח הנ"ל, וע"כ קלפו וכתבו קודם יו"ט, ונמצא שעבר עליו הלילה, ועלה הקשו דאיתא בגמ' (מדה, דף יז ע"א) האוכל צינה קלופה שעבר עליו הלילה הוא סכנה, וע"ז תי' המרדכי ז' תירושים הנ"ל.

ועי' שו"ע הרב (חו"מ, הלכות שמירת הגוף והנפש, סעי' ו) דכתב צוה"ל, ולא יאכל שום קלוף או צלל קלוף או צינה קלופה שעבר עליהם הלילה, מפני שרוח רעה שורה עליהם, אפילו הם לרורים צבגד וחמומים. וע"ע דרדכי תשובה (יו"ד, סי' קטז, ס"ק עד) שהאריך דדין צינים קלופים, ודן שם אי הוא דוקא צינה חיה או דוקא צינה קלופה, וכתב בשם הבי"ש (יו"ד, סי' קפט) דאיידי דוקא צינה חיה, עי"ש.

[יט] פסוק ביחזקאל (פרק ג, פס' ג).

[ב] כן מוצא ברוקח (שס) ובמגדל עוז (שס). ביאור הפסוקים: 'ויאמר אלי בן אדם בטנך תאכל' - דרך משל, כאדם שאומרים לו אכול ואל תקיא, כך לגבי דברי תורה, הקשז הדבר ואל תסיחם מדעתך לשכחם. 'ומעיך תמלא את המגילה הזאת אשר אני נותן אליך' - הקשז לדברי המגילה הזאת. 'ואוכלה' - הקשזתי לדברי המגילה והיתה בפי. 'ותהי בפי כדבש למתוק' - הדברים נשמעו בלב רלון ונפש חפיה כדבר מתוק לאכילה.

כתיבת שמות על עוגה וביצה, ההלכה בזה

יג. אף כי יש לעורר על כתיבת השמות על העוגה והביצה, מ"מ ההוראה הוא לכתוב השמות בראשי תיבות, ועל הפסוקים אין קפידא [בא].¹⁴

סדר ומנהגי יום ההכנסה ללמוד תורה

השכמת האב, הלבשת הקטן

יד. ביום גדול ונחמד זה, ישכים האב [בג] ויקיץ את הילד, ומרחיצין ומלבישין אותו בגדים נקיים [בג].¹⁵

ביאורים

מקורות

[בא] הן במגדל עוז להיעצ"ץ (שס, מעלה 14. שם, אות ה.

א, ס"ק טו) עורר על כך, וכ' עלה 15. שם, אות ו.
זה"ל, יש להרהר אחריו, והיכא דנהוג

נהוג, עכ"ל. וכן דן בס' בני יונה (יו"ד, סי' רעו, סעי' יג). ובס' מקדש מעט (שס, ס"ק קכא) כתב, דהוי דבר שאינו מתקיים, והוי מוחק דרצנן. ועי' גדולי הקדש (שס, ס"ק טז) שמציא מו"מ צפוסקים בזה.

וההכרעה למעשה, כתב רצינו, כי שאל את אחד מזקני ההוראה בעיה"ק, ואמר לו שהמנהג בעיה"ק שכותבים השמות רק בראשי תיבות, ועל הפסוקים אין קפידא. והעלה רצינו להלכה למעשה דכן ראוי לנהוג.

[בב] כן מוצא ברוקח (שס) מגדל עוז (שס) ובקצ הישר (פרק עז) וביסוד יוסף (פרק סט).

[בג] כן מוצא בכל זו (שס) ומחזור ויטרי (שס). ועי' קילש"ו"ע (סי' קסה, סעי' י).

ולמותר לציין, כי אם נעשה דיוס זה בן ג' שנים, מלבישין אותו טלית קטן מצינא ויסקיו ראש, כמשנ"ת סעיפים ז' וג'.

וראה דברים מופלאים שכתב כק"ז הרה"ק רבי הילל ליכטנשטיין זצ"ל מקאלמייא, בספרו משכיל אל דל (חלק א, כלל א, פרט ז), ע"ד תפקידן של נשים בחינוך בניהם לתלמוד תורה, וכותב בתו"ד, הלוא אמרו חז"ל נשים צמאי זכין, באמטויי לבנייהו לבי כנישתא, אין הכוונה שדווקא תרכיב את בנה על כתפיה לביהמ"ד, אלא הכוונה שמתעשה ותסובב כל הסיבות להביא את בניה שיהיו מחושבי ביהמ"ד ויהיו מללימים בתורה וכו', וכשהיא מוליכתו לחוץ לנקות גופו, היא מקנחתו בכמה וכמה ניירות,

מביאין מיני מגדים

פו. מביאין לו פירות ומיני מגדים [בד].¹⁶

הולכה לת"ת, המולכים

פו. האב מוליך את בנו לתלמוד תורה [בה], וי"א שמוסרים אותו לתלמיד חכם שיוליכו [בז], ויש נוהגים שהאם מוליכה את הבן [בז].¹⁷

כיסוי הקטן בבגד/טלית

יז. מכסין אותו בהליכתו תחת בגדו [בה], והמנהג שמכסין בטלית גדול עד בואו לתלמוד תורה [בז].¹⁸

מקורות

ביאורים

16. שם, אות ו. ומוהירתו על נפש, ואומרת לו, בני בני

17. שם, אות ו. שמע אמרי, חדע שהתינוק משיכול לענות

18. שם, אות ו. אמן יש לו חלק לעוה"ב, וגוף הישראל

בכללו הוא כלי שרת לעבוד ה' ולתורה ולתפילה ולדרך ברכות וכו', עי"ש באריכות נפלאה.

[בד] כן מוצא בכל זו (שס), וטעם הדבר, זכר למעדנים שנחעדנו ישראל במדבר, כגון מן וצאר ושליו.

[בה] כן מוצא במגדל עוז (שס) וקצ הישר (שס). וטעם הדבר, דעליו מוטל החובה דושננתם ולמדתם וגו'. והוסיף בקצ הישר בזה"ל, ואף אם האב הוא זקן וגדול או פרנס ורב, לא יהיה לו בושא מה שמוליך את בנו פעם ראשונה לבית רבו של תינוק, ויתן שבת והודיה להקצ"ה שזיכה אותו לזכות את בנו להכניסו תחת כנפי השכינה, עכ"ל.

[בז] כן מוצא בכל זו (שס). וטעם הדבר, כי צמתן תורה חזר הקצ"ה על משה שהיה עניו וגדול מאוד.

[בז] כן הורה הרה"ק רבי אהרן מצעלזא זצ"ל. וטעם הדבר, כדאמרינן בגמ' (ברכות, דף י"ז ע"א) נשים צמאי זכין באקריו צנייהו לבי כנישתא.

[בה] כן מוצא בקצ הישר (שס). ושמעתי מאחי הג"ר יהודה אריה שליט"א, כי רבינו זצ"ל אמר לו בשם הרה"ק רבי אהרן מצעלזא זצ"ל, דאפשר לכסות גם צ'שאל' [נעיף].

[בז] כן מוצא בקצ הישר (שס). וטעם הדבר, כדי שלא יראה כלל, או כותי ועכבר, או כל דבר טמא. ועוד טעם כ' הכל זו (שס), כדי לחנכו בתורה דרך ענוה ונייעות.

ישיבת הקטן ע"י המלמד

יח. מושיבין את הקטן אצל הרב המלמד [ל].¹⁹

הבאת לוח עם פסוקים

יפ. מביאין לוח שכתוב עליו אותיות א' ב' וכו', תשר"ק וכו', והפסוקים 'תורה צוה לנו וגו'', 'תורה תהא אמונתי וא-ל שד-י בעזרתי', 'ויקרא אל משה וגו'.'²⁰

קריאת המלמד עם הקטן

כ. הרב המלמד קורא כל אות ואות מן האותיות של א' ב' וכו', וכן כל תיבה ותיבה מכל פסוקים הנ"ל, והקטן קורא אחריו.²¹

ליחוד דבש מהלוח

כא. אח"כ נותן הרב המלמד על הלוח מעט דבש, ואומר לקטן שילחך הדבש מעל האותיות בלשונו [לא].²²

החזרת הקטן לאמו

כב. מחזירין את הקטן לאמו [לב], וכשהוא מכוסה [לג].²³

מקורות	ביאורים
19. שם, אות ו.	[ל] והטעם כזה, על שם הפסוק (צמדזר, פרק יא, פס' יב) כאשר ישא האומן את היונק. ועל שם הפסוק (הושע, פרק יא, פס' ג) ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו.
20. שם, אות ו.	
21. שם, אות ו.	
22. שם, אות ו.	
23. שם, אות ז.	

[לא] והטעם כזה, כדי שיהיו דברי תורה

מתוקין עליו כדבש. וכל זה מבואר ברקח (שם), כל זו (שם), קצ הישר (שם), מגדל עוז (שם).

[לב] כן מוצא בכל זו (שם).

[לג] כן מוצא בכל זו (שם), ובמחזור ויטרי (שם). ועי"ש שכתב טעם נוסף לענין הכיסוי, כדי שלא לעשותו אליל ופומבי לעוברי דרכים, שלא ישלוט בו שום עין הרע, ולא שום מזק, עכ"ל.

זהירות מראיית הקטן דבר מכוער

בג. יזהרו שלא יראה התינוק אותו היום שום דבר מכוער או טמא, וכן טוב שביום הזה לא תיגע בו שום אשה נדה [לד].²⁴

ברכות מזקנים וגדולים

בד. האב יקח את בנו הקטן לפני גדולים וזקנים, שיברכוהו, שיזכה לתורה ולחופה ולמעשים טובים [לה].

'שתתקיים התורה לדורות עולם'

בה. לשון בעל ספר כל בו ז"ל, אשר אחרי שסידר שם כל סדר הכנסת הבן לתלמוד תורה, מסיק עלה בזה"ל 'וכל כך למה, כדי שתתקיים התורה לדורות עולם שמעשיהם של צדיקים קיימים לעולם, אמן כן יהי רצון'.

ההנהגה כשנעשה ג' שנים ביום השבת

כשחל בשבת, עושים הסדר ביום א'

כו. אם חל יום השלמת ג' שנים בשבת קודש, לא יולחנו לבית הרב המלמד ולא יביא את המלמד לביתו, אלא למחרת ביום ראשון יולחנו לתלמוד תורה וככל סדר הנ"ל.²⁵

ביאורים

מקורות

24. שם, אות ז. [לד] כן מוצא בקצ הישר (שם). והוסיף
צס' יסוד יוסף (פרק סט), כי מה
טוב שלא תסתכל בו הרבה אשה נדה
באותו היום.
25. שם, אות ד. הליכות משה שבת (פרק ח,
ביאורים ס"ק י).

[לה] כתב הכל זו בזה"ל, אציו סומכו ומקריצו לפני כל זקן, לזכרו, שיזכה לתורה ולחופה ולמעש"ט, וכל מי שהי' צעירו גדול ממנו הי' עומד ממקומו, ועומד לפני הגדול, והיה משתחוה לפניו, שיתפלל בעדו, ללמדך שהם נאים ומעשיהם נאים וכל יצר מחשבותם לשמו יתעלה, עכ"ל.

לימוד אותיות תש"י בשבת

בז. בשבת קודש, ילמד האב עם בנו שלושה אותיות, שהם ת' ש' י' [לז].²⁶

אכילת העוגה בשבת

בח. בשבת קודש, אם מכינים עוגה עם הפסוקים הנ"ל, יש לזהר מלשבור העוגה במקום האותיות [לז].²⁷

ביאורים

מקורות

[לז] כל זה קיבל רבינו זל"ל מהרה"ק רבי אהרן מצעלזא זל"ל. 26. שם, אות ד. הליכות משה שבת (פרק ח, ביאורים ס"ק י).

[לז] פסק הרמ"א (סי' שמ, סעי' ג) דאסור לשבור עוגה שכתוב עליה

כמין אותיות, אע"פ שאינו מכין רק לאכילה, דהוי מוחק. והיינו, משום דפס"ר הוא, וכמס"כ צביאור הגר"א (שם), דהוי פס"ר, ואסור אף דדרבנן, והכא אין איסורו אלא מדרבנן דלא הוי כתב המתקיים וכן אינו מוחק על מנת לכתוב.

זרם, הדגו"מ (שם, ע"ד המג"א ס"ק ו) פליג עליה, והעלה להחירא, דלא מיצטריך לדעת התה"ד דפס"ר שרי באיסור דרבנן, שפיר יש להקל בזה, אלא אפי' לדעת המג"א (סי' שיד, ס"ק ה) דפליג עליה, מ"מ גם הוא מתיר היכא דאינו מתכוין ומקלקל וכלאחר יד אפילו בפס"ר, וכל שכן בכה"ג דכולהו איתנייהו ציה, עי"ש. ועי' הליכות משה שבת (פרק ח, ביאורים ס"ק ו, ז) מש"כ בזה להלכה.

ולענין אכילת העוגה בשבת, נראה לבאר הוראת רבינו זל"ל, דהרי כל יסוד ההיתר של הדגו"מ בנוי על כך שאינו מתכוין כלל לשבירת האותיות, ואין לו ענין בשבירתן, ולכן החיר. ומעמדה בנידו"ד, שמתכוונים ורואים בכך שהמינוק יאכל האותיות, הרי יש כאן כוונה למחיקת האותיות, כי הרי אינו יכול לאוכלן שלימות.

ומפורש בן דגו"מ דכתב בזה"ל, ונלע"ד דמהר"ם שם נשאל על עוגות המינוקות שכותבין עליהם אותיות ומיצות איך אוכלים אותן המינוקות ציו"ט וכו', וכיון שכתב המינוקות בה"א הידיעה נ"ל שהיו רגילים לכתוב בכוונה שיאכלנו לסגולה להתחכם, וע' ערוך ערך קל"ו, ואם כן זה הוה מתכוין ולא מקלקל, לכן לא החיר רק למינוקות, אצל בענין אחר מותר אף לגדולים, והמחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים, עכ"ל.

והמתבאר לן מדברי הדגו"מ, דעוגה שנעשית לסגולה, דהיינו למינוקות להתחכם, בכה"ג אסור לכו"ע, וזהו יסוד האיסור שנקט המהר"ם מרומנוצורג. וכיון שכן, עוגה

מקורות

ביאורים

דאפשר שאחר יניח העוגה לפני התינוק והוא יקחנו בעצמו ויאכלנה [לח].
הנעשית לתינוק שנעשה בן ג' שנים
שעיקרו לסגולה יש לאסור מחיקת
האותיות בשבת, ואף דרך אכילה.

והעיר תלמידו הג"ר יוחנן הלוי וואזנער שליט"א, דד"ז הוא חידוש רבתי לדינא,
שהרי כל הפוסקים שהביאו דברי הדגו"מ דאפשר להקל בשבירת עוגה בשבת לא חילקו
בין אם העוגה נעשית לסגולה אי לאו, ודו"ק.

[לח] לכאורה ליכא למיחש מידי ליתנו לקטן, דהא מצוה צהדיא ב"ז (סי' שמ, ס"ק
ז) ובמג"א (שם, ס"ק ה) בשם המרדכי (שבת, סי' שסט) שמותר ליתן לתינוק עוגה
שיש עליה אותיות, והו"ד במשנ"צ (שם, ס"ק יד). ובטעם הדבר, כתב המרדכי, דהואיל
ומחיקה זו אינה על מנת לכתוב, אין בכך אלא איסור דרבנן, ואין חיוב למנוע קטן
מלעבור על איסור דרבנן.

מיהו נראה דאציו אינו יכול ליתנו לו, דחייב לחנכו, ומחוייב להפרישו אפילו מאיסור
דרבנן, וכדנפסק בשו"ע (סי' שמג) ומשנ"צ (שם, ס"ק ג), ועי' מש"כ בקצות השלחן (סי'
קמז, ס"ק יז), עי"ש.

וביותר י"ל, דצריך ליזהר שאפילו אחרים [כגון המלמד] לא יאכלו לו את העוגה
צידים רק יניחנה לפניו, והוא יקחנו בעצמו ויאכלנה, דהרי קי"ל (סי' שמג) דאסור לספות
לקטן אפילו איסור דרבנן. ועי' מחזה"ש (שם, ס"ק ה). וכן כתב צהדיא בשו"ע הרב (שם,
סעי' י) וז"ל, מותר כו' ליתן לתינוק עוגה שכותבים עליה אותיות שאסור לאכלה בשבת
כמ"ש בסימן ש"מ אע"פ שהתינוק יאכלנה בודאי, כיון שמתכוין הוא להנחת עצמו אין
צריך להפרישו כמו שנתבאר למעלה, רק שלא יתן גדול לתוך פיו של תינוק, עכ"ל.
ומשו"ה יניחנה אחר לפניו, והוא יקחנו בעצמו. וע"ע בכה"ח (שם, אות כט), ובתהלה
לדוד (סי' שמד, ס"ק ז), עי"ש.

תשובות
ובירורי הלכות
דברי משה

מכ"ק מרן רבינו זצ"ל

סימן א*

קונטרס לשון לימודים

והוא סדר הכנסת הבן לתלמוד תורה במלאת לו ג' שנים בעוה"ש
פיעהקת"ו.

שישקיף על הללחת בנו כשילוכו לבית הרב
להשיצו על בנו, עכ"ל.

ומתוך דבריו חזין שפיר עד כמה הקפידו
על כך שאינם מדקדקים באלו
המנהגים, ויעוין שם במחזור ויטרי טעמים
ונימוקים על כל תג ותג של המנהגים בסדר
הכנסת הבן לביהמ"ד, ואשר יסודתם זהררי
קודש, רבותינו הראשונים כמלאכים אשר
מפיהם אנו חיים, ה"ה הרוקח ז"ל (סימן ר"ו),
אשר ידוע כי כל דבריו דברי קבלה המה,
והכל זו (סי' עד), והו"ד בש"ך (יו"ד, סימן
רמה), ואמנם כן שמעתי מפי טובים וחקנים
ומפיהם של מלמדי דרדקי חשובים כי כן
נהגו מקדמת דנא צפה עיה"ק ירושלים
תוצ"א.

אשר על כן, לקחתי לי מועד לעת הכנסת
בני בכורי שליט"א לתלמוד תורה
בשעטומ"ל, לאסוף כעמיר גורנה כל סדר
היום הזה מפי סופרים וספרים, דבר דיבור
על אופנו, לא הוסיף מש"ה מדעתו כלום
ולא נדע, אלא הכל במבואר בסה"ק,
והשי"ת יעזרנו על דבר כבוד שמו ותוה"ק,
ובזכות אביוה"ק זי"ע לראות בנים וב"ב

הנה כאשר ראיתי בספרי הקדמונים ז"ל
מוצאים כמה מנהגים והנהגות טובות
לנהוג בהם ביום הכנסת הבן ללמוד תורה
ד', ומה מאוד הפליאו בגודל רוממותו של
יום זה, ואיתא בזוהר הקדוש (חלק ג, דף קסד
ע"א) בזה"ל, קרבנא דרביא כד קריב בר נש
בריה לבי ספרא או למילה דא קרבנא שלים
לאתקבלא עכ"ל. וכתב במחזור ויטרי (סימן
חקת) דיום שאדם מכניס בנו לתלמוד תורה
הוא לפני ה' ביום שעמדו ישראל בחורב,
ויליף לה מקרא, וכן חזיתי לדו"ז היעב"ך ז"ל
בספרו מגדל עוז (חלק ברכת שמים, תעלה א)
אשר אחרי שהאריך במנהגי היום, מסיק
בזה"ל, הרוואה דברים אלו הלא יכיר מדוע
הנליחו הראשונים בלימוד תורתן, שכל
מעשיהם לשם שמים בלב שלם, בהשגחה
גדולה ובכוונה עצומה ובדקדוק עצום ורב,
למען יגדלו צניהם בחורה התמימה ילכו
דרכי ד', גם יעשו פרי ציראת ד', לכן גדלו
והנליחו ועשו פרי למעלה קרובה לרוח
הקודש, ומעתה לא יפלא צעינינו מדוע אין
אחד מאלף עכשיו יונא להוראה כו', וזה רק
הערה קטנה לקטן המתחיל ולאצ המשיכל

עוסקים בתורה וצמנוות לשם השם יתברך שמו אמן.

א.

בן שלש שנים לאותיות, ללמוד אותיות התורה, ומלאו להם סמך מן המדרש (תנחומא פרשת קדושים) שלש שנים יהיה לכם ערלים בשנה הרביעית קדוש הילולים לד', ר"ל ללמוד אותיות התורה [דרכי משה (יו"ד, סימן רמה) בשם הרב הארצנבאל ז"ל (פרק בעשרה מאמרות) דאע"ג דבן חמש למקרא מ"מ בן ג' לאותיות]. ומיד שיהיה בן שלש שנים שלימות מלמדן אותות אותיות התורה, כדי שירגיל עצמו לקרות בתורה [רמ"א בהג"ה (יו"ד, סימן רמה, סעיף ח), ועיי"ש היטב בציאור הגר"א (ס"ק יט), וע"ע צילקוט (קדושים, רמז תרטו) עיי"ש].

ב.

ומצאנו לראשונים ז"ל סדר מנהגים ציוס הכנסת הבן לצית הספר לתלמוד תורה, וכחז הכל צו (שם) וז"ל, והמנהג הזה של סדר הכנסת בנו לתלמוד תורה, מנהג קדמונים הוא, והיו נוהגין אותו זקני ישראל שצירושלים, ועוד היום נוהגין אותו בקצת מקומות עכ"ל, ואכן כחז הש"ך (יו"ד, סימן רמה, ס"ק ח) דלא נהגו עכשיו באותן המנהגים, מיהו מסיק בזה, דצמקוס שנהגו אין לשנות, כמו שכתב בצפר הרוקח (סימן רנז) וז"ל, ואל ישנה אדם מן מהנהג כדאמרינן צפרק מקוס שנהגו (דף נ ע"א), וצ"ר (פרשת וירא) עלית לקרתא הלך צנימוסא, וצ"א דתענית צירושלמי וכו' עכ"ד.

ג.

והנה בצפר הרוקח (שם) וכן בצפר מגדל עוז (שם) משמע כי צימיהם היה המנהג להכניס את הבן ללמוד ציוס חג השבועות, זמן מתן תורתנו הק', מיהו כבר נהגו האידנא לעשות כן מיד ציוס שנתמלאו לו שלש שנים. [ונראה דהוא לפי סתימת לשון רבינו הרמ"א ז"ל הנ"ל, ובצפר יסוד יוסף קורא תגר על הא דמדקדין לא ללמוד לפני ג' שנה, והאריך לחלוק מהא דמציאים רא"י מערלה, ומסיק שם, והלאי היה אפשר שיוכל לעמוד מיום שולד. עוד כתב שם, דצאלו חמש השנים צריך לנהוג בגופו בכל עידוין ולהצרותו ולחזקו בכל מיני חיזוקין עכ"ד, עיי"ש בצארכה].

ד.

ואם חל יום השלמת הג' שנים ציוס השבת קודש, אשר צו אין המלמד דרדקי לומד עמו בצית הספר, ילמוד האב צעצמו צציתו עם הילד שלשה אותיות, ותו לא מיד, לא להוליך את התינוק לצית המלמד, וכן לא שיצא המלמד לצית התינוק, ולמחרתו ציוס הראשון מוליכין את התינוק אל המלמד בצית הספר וכנהוג [כן שמעתי למעשה מפ"ק של ש"צ האדמו"ר הגה"ק מהר"א מצעלוצ זצוקללה"ה]. ובענין איזה אותיות שילמד האב עם הבן כשחל יומו בשבת, שמעתי אומרים שהם אותיות תשי (תש"י).

ה.

מבינים ליום הגדול והנחמד הזה של הכנסת הבן לתלמוד תורה, עוגה שנילושה צדצש [רוקח ומג"ע. וטעמא הוא, שהעוגה מפקחת הלב.

וייש נהגים לעשות את העוגה הזאת בצורה של שני לוחות הצרית [כך מקובל במשפחת מרן הגאב"ד הגרי"ל דושינסקיא זצ"ל].

וייש שכתבו בזה ללש חלות מדבש וחלב כדי לקיים וינקחו דבש מסלע, וכתוב דבש וחלב תחת לשונך (ספר כל בו שם [ולריך לזיהר ללש אותו בשיעור קטן כדי אכילה צבת אחת, או בשינוי צורה, שתהא ניכרת, כדי שלא יאכל זה בשר, וכמבואר בשו"ע (יו"ד, סימן לו, סעי' א) עיי"ש ובנו"כ ואכמ"ל], ובמחזור ויטרי כחוב, לשין ג' חלות של סולת בדבש).

ובותבים עליו (פסוקים בישע"י ג, דה) ד' אלוקים נתן לי לשון למודים לדעת לעות את יעף דבר יעיר בבקר בבקר יעיר לי און לשמוע כללמודים, ד' אלוקים פתח לי און ואנכי לא מריתי אחר לא נסוגתי (רוקח שם).

וייש מקפידין שאין מניחין ללש העוגה או החלות אם לא בתולה, כמו שמצינו שהקפיד הקב"ה בפולטת שכבת זרע בנתינת התורה, דכתיב שלשת ימים אל תגשו אל אשה (כל בו ומחזור ויטרי שם), ויש שהקפידו גם שלא תלוש אותה אשה נדה (משפט נדק).

ובן מכינים צינה מבושלת קלופה [ויש לזיהר לקלופה רק בו ביום, משום האיסור לאכול צינה שעבר עליה הלילה בלא הקליפה] וכותב עליה (פסוק בישוקא ג, ג) ויאמר אלי בן אדם בטנך תאכל ומעיך תמלא את המגלה הזאת אשר אני נתן אליך ואכלה ותהי בפי כדבש למתוק [רוקח ומג"ע שם. והנה במגדל עוז (שם, תעלה א ס"ק טו) מעורר ע"ד כתיבת הפסוקים והשמות על העוגה והצינה, וכ'

ומצאתי בשבלי הלקט (הלכות חפלה, סימן כה) בזה"ל, מצינו בתוספ' (פסקא ויהיה בשלח) על רבי אליעזר הקליר שבתחילה היה מוליך משאות ואוכל מלא תנור פת, ופעם אחת הוליך החמורים עם משאם על הגג, ושמעתי שעל שם אכילתו קרוי קלירי, ובההוא שעתא פייט קרובות הללו, בשעה שהיה משתכר והיה קונה עוגות בשכרו, ושז נעשה תלמיד חכם עכ"ל.

שוב מנאחי באור זרוע (דין ו) ח"ל, ולמה נקרא שמו הקליר, על שם שהיה נושא משאות ואוכל תנור מלא פת ופעם נודמן לו אליהו ז"ל ולמדו כל התורה כולה ונעשה תלמיד חכם, בשם הפסיקתא עכ"ד, ויעויין בערוך (ערך הקליר) ח"ל, יש מקום שקורין לעוגה קליר, ע"כ נקרא ר"א הקליר, שאלו עוגה שהיה כתוב בה קמיעא ונתפקח עכ"ל, והו"ד במעדני יום טוב (ברכות, פרק ה, סימן כ, ס"ק ה) עיי"ש.

שו"ר במחזור ויטרי (סימן שכה) ח"ל, ונראה לי שר' אליעזר ב"ר שמעון הוא ר' אלעזר הקליר, שמצינו בפסיקתא שמתחילו היה מוליך משאות ואוכל מלא התנור פת, פ"א כעס עם הסוחרים והשליכם עם משאם על הגג, ושמא על שם אכילתו נקרא ברבי קליר, ובאותו שעה פייט קרובות הללו, בשעה שהיה משתכר והיה קונה עוגות משכרו ושז נעשה ת"ח עכ"ל, וכתב שם בהג"ה דברי שבה"ל הנ"ל, וכתב שיעויין בפסיקתא הנ"ל, ויעויין מדרש חזית פ' ידיו גלילי זהב, ובאור"י (ח"א, סימן יט) מציא בזה"ל, ונודמן לו אליהו ז"ל וע"י למד ונעשה ת"ח, עכ"ד דברי ההגה"ה שם].

ובבסין אותו זהלכתו תחת בגדו [קצ הישר], והמנהג שמכסין בטלית גדול, וטעם הדבר הוא כדי שלא יראה כלל או כותי ועכבר או כל דבר טמא [קצ הישר], ועוד טעם כדי לחנכו בתורה דרך ענוה ונזיעות [כל בן].

ובבה יעשה עד צואו לצית הספר, ושם מושיצין את הילד בחיקו של הרב, ע"ש הפסוק כאשר ישא האומן את היונק (במדבר יא, יב), וע"ש ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרעותיו (הושע יא, ג).

ובביאין הלוח שכתוב עליו האותיות א' ג' ד' וכו' וכו' תשר"ק וכו', והפסוקים תורה זו לנו וגו', תורה תהא אמונתי ואל שד"י בעזרתי, ויקרא אל משה וגו', וקורא הרב כל אות ואות מן האותיות של א' ב' ג' וכו', וכן כל תיבה ותיבה מכל הפסוקים הנ"ל, והתינוק קורא אחריו.

ואח"כ נותן על הלוח מעט דבש, ואומרים לתינוק שילחך הדבש מעל האותיות בלשוננו, כדי שיהיו דברי תורה מתוקין עליו כדבש. [כ"ז מבואר ברובת, כל בן, ק"ה, ומג"ע, ומן הראוי להביא מש"כ בספר קצ הישר בענין זה בזה"ל, ואף אם האב הוא זקן וגדול או פרנס ורב, לא יהי' לו בושא מה שמולך את בנו פעם הראשונה לצית רבו של תינוק, ויתן שצח יהודי' להקצ"ה שזיכה אותו לזכות את בנו להכניסו תחת כנפי השכינה, עכ"ל].

ואח"כ מציאים את העוגה [או את החלות] הנ"ל ואשר כתוב עלי' הפסוקים הנ"ל, וקורא הרב כל תיבה ותיבה של אלו הפסוקים, והנער אחריו, ואח"כ מציאים הציצה אשר עלי' כתוב הפסוק הנ"ל, וקורא

עלה וז"ל, יש להרהר אחריו והיכא דנהוג נהוג עכ"ל, מיהו שאלתי את אחד מוזקני ההוראה פעה"ק ואמר לי שהמנהג בפעה"ק שכותבים השמות רק בראשי תיבות, ועל הפסוקים אין קפידא. וכן ראוי לנהוג].

ו.

וביום הגדול והנחמד הזה ישכים הא, ויקין את הילד [מגדל עוז וקצ הישר (פרק עב) עיי"ש], ומרחיץ ומלבישין אותו בגדים נקיים [כל בן ומחזור ויטרי].

וביום זה מלבישין אותו לראשונה טלית קטן מנזיית, כי עד כה הי' בצחינת ערלים, ופטור מנזיית [עין א"ר (או"ח, סי' יז, ס"ק ג), ויעוי' במכתב הגה"ק ממנוקאטש זצ"ל בספר הילולא דרשב"י (עמוד נח), ומביא שם צמ"ד ששמע אשר קדוש אחד קרע את הציציות מהד' כנפות שלבשו ילד פחות מג' שנים עיי"ש].

ובן מקפידין מיום זה שלא ילך בגילוי הראש. ומציאין לו פירות ומיני מגדים [כל בן, והטעם זכר למעדנים שנחמדנו ישראל במדבר כגון מן ובאר ושיליו].

ויור"ך האב [מג"ע וק"ה, וטעמא דעליו חל החובה דזושננתם ולמדתם וגו'] או מוסרים אותו לת"ת [כל בן ומח"ו, וטעמא כי צמתן תורה חזר הקצ"ה על משה שהי' עניו וגדול מאד].

וייש נוהגים שהאם מוליכה את הבן [מפי ש"צ האדמו"ר הגה"ק מהר"א מצעלזא וטעמא כדלמרי' בגמ' (ברכות, דף יז ע"א) נשים צמאי זכין באקרוי' בנייהו לצי כנישתא].

הרב כל תיבה ותיבה מהפסקו שעל הציצה, והנער אחריו, ומאכילין לנער העוגה והציצה, כי טוב הוא לפתיחת הלב [רוקח, מג"ע].

ז.

ואח"כ מחזירין אותו לאמו [כל זו ומחזור ויטרי] וכשהוא מכוסה [מחזור ויטרי, וע"ש שכתב בזה עוד טעם לכסותו כדי שלא לעשותו אליל ופומצי לעוברי דרכים שלא ישלטו בו שום עין הרע ולא שום מזק עכ"ל], ויזהרו שלא יראה החינוך אותו היום שום דבר מכוער או טמא, וכן טוב שצוים זה לא תיגע בו שום אשה נדה [קב הישר], ומה טוב שלא תסתכל בו הרבה אשה נדה באותו היום [יסוד יוסף (פרק ט) הו"ד בספר שערי לימוד].

ח.

ושוב שיתענו בו צוים אציו ואמו של החינוך ויתפללו אל אלוקי השמים שהי' הילד מוצלח בתורה ויראה וצמחשים טובים, ולאריכות ימים ושנים, ולעת ערב אחר התענית יעשה סעודה לעניים [ובמחזור ויטרי איתא שיעשה סעודה באותו היום כיום שמלוהו, והנהנה מסעודתו חייב לזכרו ולומר המקום יאיר עיניך בתורתך], וליתן נדקה כפי מיקט ידו, ואז בודאי יהי' לב האב בטוח שיראה ה' יהי' על אותו החינוך [כ"ז מספר קב הישר, וכ"ה בספר יסוד יוסף פרק ט, וכמו"כ ראיתי מוצא בספר חזת הארץ (ירושלים חר"ו)] שהציא מתקנות הגאונים, בזה"ל, עוד זאת מלאחי תקנת קדמונים הזמנים ליתן לנדקות א"י וחמס עליהם גאונים ונדיקים, גם הרה"ק מו"ה נבי

מוידטשוב זלה"ה חתום עליו וז"ל אלו התקנות ששלחו מתם נדקא דארעא לפרנס ולכלכל עם ה' היושבים בחצרות ה', וגמרו ונמנו שם ט"ו זמנים, ובאות י' כתוב וז"ל, אציו ואמו יתנו כשיתחיל לילך לבית הספר למז"ט שיצליח בלימודו עכ"ל. והועתק כל הנ"ל בלוחות הזמנים שיו"ל ע"י כוללנו לנדקת רמבעה"ן לעדת גאליציע חזת ירושלים דפעייהקט"ו].

ואח"כ אציו סומכו ומקריבו לפני כל זקן לזכרו שיזכה לתורה ולחופה ולמעש"ט, וכל מי שהי' צעירו גדול ממנו הי' עומד ממקומו ועומד לפני הגדול והי' משתחוה לפניו שיתפלל בעדו, ללמדך שהם נאים ומעשיהם נאים וכל יצר מחשבותם לשמו יתעלה [לשון הכל בו שם].

ט.

וזאת למודעי אני צריך, דאין כל שייכות צין זמן עשיית התגלחת לחינוך להשאירו פאות (חאלקה), לזמן של הכנסת החינוך לתלמוד תורה, ואפשר זה בלא זה, וכמו שנוהגין רבים לערוך התגלחת בל"ג בעומר [אז בזמן אחר, יעוי"ז בשו"ת גינת ורדים (קוטרס גן המלך, סימן סג) והו"ד בשערי תשובה (סימן תקלא, ס"ק ו) דהיו משהין שמחת התגלחת לימי המועד עיי"ש, ובספר לוח ירושלים (משנת תרמ"ג) מציא מנהג שהיו נוהגים לגלח במלאת לילד ארבע שנים, ועוד יש בזה חילוקי מנהגים ואכ"מ], אבל סדר הכנסתו לתלמוד תורה נוהגין לעשותו צוים מלאת ג' שנה [כן הורה לי למעשה ש"צ האדמו"ר הגה"ק מהר"א מצעלזא זצוק"ל, לעשות סדר ההכנסה לתלמוד תורה צוים

ואמ"ם בלשון בעל ספר כל זו ז"ל, אשר
אחרי שסידר (שס) כל סדר הכנסת
הבן לתלמוד תורה, מסיק עלה בזה"ל, וכל
כך למה, כדי שתתקיים התורה לדורות עולם,
שמעשיהם של צדיקים קיימים לעולם. אמר כן
יהי רצון.

מלאת לו ג' שנה ומגלחת השערות אחר כך.
ויעיין בשו"ת ערוכגת השובס (או"ח, סימן רי)
שהעלה שאין להקדים התגלחת לפני ג' שנה,
אבל אפשר לאחר, ועיין מה שהעיר עליו
בשו"ת אפרקסתא דעניא (סימן קסא) ובדברי
הגה"ק בעל מנח"א ז"ל הנ"ל עייש"ה].

סימן ב"ב

בענין תענית ביום הכנסת בנו לת"ת

בס"ד יום ד', לסדר ויכתב משה את מוצאיהם וגומ', כ"ח תמוז, יומא דהילולא של כ"ק זקננו הגה"ק בעמח"ס ישמח משה זי"ע, שנתשנ"ב.

שלו"ם ובטו"ם לך נכדי יקירי וחביבי הבה"ח מופלג בתורה ויר"ש שקדן וחרוץ, עדיו לגאון ולתפארת בעזה"י בנש"ק מו"ה שלום אלימלך הלברשטאם הי"ו.

נש צרי' לצי ספרא או למילה דא קרבנא אחד"ש בחיבה.

מה מאוד נעמו לחכי אמרי פין צחידושי תורה בטוב טעם ודעת, ונחתי שמחה בלבי לראותך שוקד על דלתי תוה"ק, כי אין לנו שיעור רק התורה הזאת, וכל רלווינו ושאיפתינו ללמוד תורת ד' תמימה, לשמור ולקיים את כל אשר צוה לנו הצוית"ש ולעבדו בלבב שלם כל הימים, ויה"ר שתזכה להמשיך לעלות מעלה מעלה, ונזכה לראות ממך ומכיו"ח שפע נחת דקדושה לתפארת אצוה"ק זי"ע.

ועתה אצוה בקצירת אמרי"ם ע"ד ההערה בשם אביך ה"ה בני בכורי היקר הרה"ג החוב"ט מוה"ר יקותיאל זלמן יו"ט ליפא שליט"א שעורר ע"ד מה שהצאתי בקונטרסי לשון לימודים (יעוין צימן הקודם, אות ח) בשם סה"ק קצ הישר כי מן הראוי שיתענו ההורים ביום שמכניסין את בנם לבית הספר ללמוד תוה"ק, והעיר מהא שהצאתי בריש הקונטרס דאיתא בזוהר הקודש (חלק ג, דף קסד ע"א) וז"ל, קרבנא דרביא כד קריב צר

שפיר הוא לכל הדיעות וכו', עכ"ד. והנה הן אמנם, דלכאורה עוד יש לחזק את דבריו טובא, דמפורש שם בירושלמי הנ"ל, דיום שמציא קרבן אסור בתענית וצ'הספד, ויעוין היטב מה שכתב הרמב"ם ז"ל (פרק ו מהלכות כלי המקדש, הלכה ט) ומה שהאריך בזה המשנה למלך ז"ל שם,

והנה העירני חכ"א שליט"א מהא דאיתא בגמ' (תענית, דף כו ע"ב) דאנשי המעמד היו מתעניין, אע"ג דהוי לדידס יום הקרבת הקרבן, דהא היינו הך טעמא דהוי מעמידין אנשי מעמד, כמבואר התם במשנה ובגמרא, לפי שנאמר לו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי, ואיך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, לכן התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות, על כל משמר ומשמר היה מעמד צירושלים של כהנים ושל לויים ושל ישראלים וכו', יעוי"ש בארוכה (וע"ע צירושלמי הנ"ל דלפיכך התקינו אנשי מעמד שיהיו גם כל ישראל מותרין במלאכה אע"ג שמקריבין קרבן תמיד כל יום), וא"כ קשה איך היה מותר להם להתענות, הא הו"ל יום הקרבת קרבן ובנ"ל.

ונראה בזה דלק"מ, דהנה מבואר התם בגמרא שאנשי מעמד היו מתחלקין, וחלקם היו נכנסין להקריב הקרבן, והשאר היו מתכנסין ומתפללין על קרבן אחריהם שיתקבל צרכן, והם היו מתעניין וכו', יעויין ברש"י (שם במשנה, דף כו ע"א, ד"ה והשאר היו מתכנסין) ובגמרא שם (דף כו ע"ב), וברבינו גרשום ז"ל (שם) וברמב"ם ז"ל (פרק ו מהלכות כלי מקדש, הלכה ג), וממילא א"ש דאותם שנכנסו בעזרה להקרבת הקרבן אינן מתעניין.

ובעיקר הדבר, הנה כעין זה ראיתי מביא בספר אורח הברית (סימן ת, סעיף א) בשם הגהות באר יעקב על ספר כללי המילה (עמוד סג) שנוהגים שאין האב

עושה מלאכה קודם המילה, כי יו"ט שלו הוא, והביא רא' מהירושלמי הנ"ל, והיינו לפי המבואר בזה"ק שהמל בנו דומה ליום שמביא קרבן, [ועיין בספר ציוס השמיני הנדמ"ח זה עתה מה שהאריך בזה], מיהו מביא שם אח"כ דבספר זכר דוד (פרק ט), אחר שהביא מהירושלמי הנ"ל, כתב דחישש בספרי הפוסקים ולא מנא מי שפסק דאסור לעשות מלאכה ציוס המילה, אלא אדרבה, הפר"ח (או"ח, סימן קלה) כתב דלא אשכחן איסור מלאכה בצעל ברית, ועיוי"ש גם מה שהביא מהמאמר מרדכי, עיי"ש.

ובערתה הה"נ לענין נידו"ד צענין תענית ציוס הכנסת הבן לצי ספרא, אע"ג דמצינו שהשוו לה לענין יום הבאת קרבן, מ"מ אין לנו לאסור בתענית, כמו שלא מצינו שאסרו עשיית מלאכה ציוס המילה, אע"ג דהשווה לי' הזוה"ק ליום שמביא צו קרבן, ומנאנו באחרונים כמה דברים שלמדו לעשות במילה מעניי קרבן, וכדהאריך בספר הנ"ל, יעוי"ש.

ויותר מזה נראה, דאע"ג דהשוו לי' יום הכנסת הבן לצי ספרא ליום הבאת קרבן, מ"מ אין זה אלא לענין חשיבותו ורוממותו בסוד הדברים, אבל אכתי אין לנו ללמוד מזה שיהיה ממש שווה בהלכותיו כמו יום הבאת קרבן, [והא דבבב"מ מותר להם לאכול בתענית שנדחה, הוא משום דהוי יו"ט שלו, ולא דווקא משם דהשווה ליום הקרבת קרבן, וז"פ], וראי' לדברינו, דהא קיי"ל בגמרא (שם בתענית, ובכמה דוכתי) דהעוסק בפרשת קרבנות כאילו הקריב

קרבן, וא"כ צומנינו אנו שקוראים בכל יום פרשת הקרבנות, אטו נאמר שיהי' אסור במלאכה ובמעניית והספד משום דהו"ל כאלו הקריב קרבן, אלא ע"כ אינו כן, אע"ג דבסוד העניינים הרי זה נחשב כהצאת קרבן, אלא ודאי על כרחך ז"ל כמשנ"ת בזה.

והנה כי כן האריך זה בשו"ת תורה לשמה לבעל בן איש חי ז"ל (סימן חכ) שנשאל צמי שנוהג ללמוד כל ערב ראש חודש קריאת הקרבנות כולם, אם ילמד כן גם כשחל ער"ח בשבת, כיון דציוס השבת הרי לא היו מקריבין חטאות ואשמות, וא"כ לא יאמר פרשיות אלו, מדאמרו דהוי כאלו הקריב קרבנות וכו"ל, והשיב לו וזתו"ד, דאין בזה צית מיוחד, דמ"ש רז"ל כאלו הקריב חטאת ועולה ואשם אין זה כמקריב ממש, ולכן רבי ישמעאל בן אלישע כאשר קרא והטה כתב על פנקסו לכשיצנה המקדש אציא חטאת שמנה, ואע"ג דאפשר לו לקרות פרשת חטאת, אלא ע"כ דאינו כמציא קרבן ממש, ומציא ממש"כ בכתבי האר"י הקדוש ז"ל, כי האדם צריך לקיים כל תרי"ג מצוות במעשה וכן בדיבור, ע"ד מ"ש רז"ל כל העוסק בפרשת עולה כאלו הקריב עולה, וכן במחשבה, ואם לא קיים כוס בשלשה בחינות אלו יתגלגל עד שיקיים כל התרי"ג מצוות בשלשה בחינות אלו עכ"ל, וכו' בספר הגלגולים כ"י, נמצא שחלק הקריאה הוא חיוצ בפ"ע, ולכן אנו חייבים לקרות כל התרי"ג מצוות בפה, ויש תועלת בקריאתם להשלים חיוצ הדיבור [והאריך טובא צענין זה בסה"ק דרך

פיקודין בתחילה, יעוי"ש"ה], ושוב מכריח שם את דבריו שאין הקורא כמקריב ממש, דא"כ הו"ל שחומי חוץ וכו', אלא ע"כ כמשנ"ת. [ועינין היטב מה שהקשה בעי"ז בספר מור וקציעה לדו"ז העי"ז ז"ל (או"ת, סימן א) ובספר חסד לאברהם (סימן יא), והו"ד בדע"ת להמהרש"ם ז"ל (או"ת, סימן א, סעיף ה), ולהנ"ל ניחא היטב, ודו"ק בזה].

ועב"פ ה"נ לענין נידו"ד נראה כמו שכתבנו, דהכוונה שהוא שווה ליום הקרבת הקרבן צענינו ובחשיבותו, אבל אינו נחשב ממש כמו שמציא היום קרבן בפועל ממש להשוות דיניהן, ולכן נמי אין מקום לאוסרו במלאכה, ומעתה ניחא היטב מה שכתבנו בשם ספר קצ הישר דראוי שיתענו ציוס הכנסת הבן לבי ספרא, ויעלה להם לרצון ולס"ד, כנלענ"ד פשוט.

ובזה אמינא לך עוד פרפרת נאה מענין לענין הנ"ל, הלנה הזכרתי לעיל הגמרא (שבת, דף יב ע"ב), ר' ישמעאל קרא והטה וכתב על פנקסו כשיצנה ביהמ"ק אציא חטאת שמנה, ויש לדייק בלשון חטאת שמנה, מה לי השמנה היא אם רזה, וכי מצינו דוגמתו לגבי קרבנות שיש נפק"מ בקרבן בין שמן לרזה, אלא נר"ל לומר דהנה ר' ישמעאל לכאורה שגה כאן בשמים, האחת שקרא והטה בשב"ק שיש בזה ענין של חיוצ חטאת, והשנית שעבר על דברי חזיריו שאמרו שלא יקרא לאור הנר שמא יטה, והוא אמר אני אקרא ולא אטה, והנהג על זה שעבר על דברי חזיריו לא

כתב כזאת, ומאד הנאני שזכיתי צס"ד לכוון
לדעת מרן החת"ס זי"ע].

והנני בזה זקיןך מברכך החפץ ומעתיד
להצלחתך בתורה וחסידות מתוך ברכה ברו"ג
אבי"ר.

משה הלברשטאם

שייך צזה להציא קרבן, אך צכדי לצאת ידי
למא דחיוצא של כפרה, הרי שהוסיף על
הקרבן צהעדפה, צהחילוק שצין שמנה
לרזה, וצזאת יצא ידי חובתו צתרת, היינו
שיש צזה צצר כפרה על שתי השגגות הנ"ל,
וא"ש. [שו"מ כן צחידושי חת"ס עהש"ס